

MOZAIK
KERETTANTERVRENDSZER
AZ ÁLTALÁNOS ISKOLÁK SZÁMÁRA
NAT 2003

MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM
5-8. évfolyam

Készítette:
Lerchné dr. Egri Zsuzsa

A kerettantervrendszert szerkesztette és megjelentette:
MOZAIK KIADÓ – SZEGED, 2004

TARTALOM

BEVEZETŐ GONDOLATOK, RENDEZŐELVEK	3
Kerettantervünk helye a közoktatásban	3
Kerettantervünk szellemisége	3
Az egységes alapokra épülő differenciálás kerettantervünkben	4
A magyar nyelv és irodalom tanításának alapelvei, céljai, feladatai	4
A magyartanítás eredményességének feltételei	5
Az értékelés elvei és eljárásai	5
A magyar nyelv és irodalom tantárgy fejlesztendő részterületei	6
5. TANÉV	7
Célok és feladatok	7
Követelmények	7
1. Beszédkészség, szóbeli szövegek alkotása és megértése	7
2. Olvasás, írott szöveg megértése	8
3. Írásbeli szövegek alkotása, íráskép, helyesírás	10
4. A tanulási képesség fejlesztése	11
5. Ismeretek az anyanyelvről	11
6. Ismeretek az irodalomról	13
7. Az ítéltőképeség, az erkölcsi, esztétikai és történelmi érzék fejlesztése	16
6. TANÉV	17
Célok és feladatok	17
Követelmények	17
1. Beszédkészség, szóbeli szövegek alkotása és megértése	18
2. Olvasás, írott szöveg megértése	18
3. Írásbeli szövegek alkotása, íráskép, helyesírás	19
4. A tanulási képesség fejlesztése	20
5. Ismeretek az anyanyelvről	20
6. Ismeretek az irodalomról	22
7. Az ítéltőképeség, az erkölcsi, esztétikai és történelmi érzék fejlesztése	25
Az 5-6. osztályos fejlesztési szakasz kimeneti követelményei	25
7. TANÉV	27
Célok, feladatok	27
Követelmények	27
1. Beszédkészség, szóbeli szövegek alkotása és megértése	28
2. Olvasás, írott szöveg megértése	29
3. Írásbeli szövegek alkotása, íráskép, helyesírás	30
4. A tanulási képesség fejlesztése	31
5. Ismeretek az anyanyelvről	32
6. Ismeretek az irodalomról	34
7. Az ítéltőképeség, az erkölcsi, esztétikai és történelmi érzék fejlesztése	37
8. TANÉV	39
Célok, feladatok	39
Követelmények	39
1. Beszédkészség, szóbeli szövegek alkotása és megértése	40
2. Olvasás, írott szöveg megértése	41
3. Írásbeli szövegek alkotása, íráskép, helyesírás	42
4. A tanulási képesség fejlesztése	43
5. Ismeretek az anyanyelvről	44
6. Ismeretek az irodalomról	46
7. Az ítéltőképeség, az erkölcsi, esztétikai és történelmi érzék fejlesztése	50
A 7-8. osztályos fejlesztési szakasz kimeneti követelményei	51

BEVEZETŐ GONDOLATOK, RENDEZŐELVEK

Kerettantervünk helye a közoktatásban

A 2004-ben érvénybe lépő, fokozatos reformot lehetővé (és kötelezővé) tévő, a képességfejlesztést középpontba állító, megújított **Nemzeti alaptanterv** a tartalmi-tantervi szabályozás legmagasabb szintű dokumentumaként elvi síkon határozza meg a közoktatás országosan érvényes általános céljait, a közvetítendő műveltség fő területeit, a tartalmi szakaszolást. Ezzel garantálja a közoktatás egységességét és koherenciáját.

A szabályozás második szintjén az előzőnél részletesebb útmutatást nyújtó **kerettantervek** találhatók. Ilyen funkciót kíván betölteni jelen programunk is, mely a szaktanár számára világosan megjelöli a magyar nyelvből és irodalomból megtanítandó ismereteket, alternatív, tehát nem mindenki számára kötelező választási lehetőségeket kínál, közli a tantárgyunkra fordítható időkeretet (óraszámot), a tananyag felépítését és felosztását az egyes évfolyamok között, továbbá az adott szakasz befejező évfolyamának a továbbhaladáshoz feltétlenül szükséges kimeneti követelményeit. A tananyag tartalmának kijelölésekor azonban nem törekszik még viszonylagos teljességre sem, csupán annak logikai megalapozottságára, szerves továbbépíthetőségére. Egyrészt erre indítja összeállítóját a közoktatási törvény, melynek értelmében a tankötelezettségi koron belül a középfok valamelyik típusának választása, tehát az alpműveltséghez és a pályaválasztáshoz szükséges további ismeretek megszerzése 18 éves korig kötelező lesz! Másrészt a tanulói terhek csökkentése érdekében engedélyezett minimalizált óraszám egy részét ezen a szinten képességek fejlesztésére, az ismeretek elmélyítésére, a tanulói kompetenciák megerősítésére célszerű fordítani.

A tartalmi-tantervi szabályozás harmadik szintjét a **helyi tantervek** képezik. Ha kerettantervünk jól beleillik az adott tantestület helyi programjába, akkor átvehető helyi dokumentumként jelen formájában. Ha (és ez a gyakoribb), a közös műveltségi alapok érvényesítése mellett jobban szeretnének alkalmazkodni saját körülményeikhez, nyelvi, irodalmi hagyományaikhoz (például a település híres szülöttjének, az intézmény volt tanítványának stb. bemutatásával vagy más módon), a szülők és a gyerekek elvárásaihoz, akkor a kerettanterv némileg módosított-pontosított adaptációjára kerülhet sor.

Kerettantervünk szellemisége

A kerettanterv által meghatározott vagy ajánlott olvasmányok és anyanyelvi ismeretek közvetve – közvetlenül sugározzák a NAT szellemiségét, melynek súlypontjai a demokratizmus, a humanizmus, az egyéniség tisztelete és fejlődése, az alapvető közösségek (család, haza, Európa, a világ) együttműködésének kibontakoztatása, a nemek esélyegyenlősége, a szolidaritás és a tolerancia. Ezeknek a gondolkodásban, az életvitelben és a magatartásban megnyilvánuló alapelveknek a közvetítése azonban soha nem jelenthet direkt politizálást vagy üres moralizálást a tanórán, hanem a művekből kibontott értékek közvetítésével a pozitív minták elfogadását, a káros, olykor közösségellenes, kirekesztő magatartás belátáson, meggyőződésen alapuló elutasítását.

Az említetteken túl kerettantervünk nemzeti, mert a magyar nyelv használatával, megbecsülésével, klasszikusaink olvasásával közös értékeinket, hagyományainkat, a nemzeti identitás fejlődését szolgálja. Világirodalmi kitekintéssel pedig fontos szerepet szán tágabb környezetünk, a Kárpát-medence és a nagyvilág megismerésének. Minden gyereknek joga alapvető élményként átélni az országban velünk együtt élő nemzetiségiek, kisebbségek kultúrájával való találkozást, amely felismerteti vele, mekkora érték az emberiség egészét gazdagító sokszínűség. A tanuló csak így, az európai, humanista értékrend mellett hitet téve, a mások érzeit tisztelve tudja igazán becsülni az Európai Unió polgáraként is saját magyarságát. Továbbá csak így tud figyelmet fordítani az emberiség előtt álló közös, globális problémákra, melyek megoldásában életkorának megfelelő módon képes megtalálni a maga mint egyén és az állam, a társadalom felelősségét, lehetőségeit, feladatait az iskolában, majd fokozatosan azon kívül.

Az egységes alapokra épülő differenciálás kerettantervünkben

Kerettantervi szabályozásunk az egységesítés közös alapjául – az optimális terhelhetőség és motiváltság figyelembevételével – évfolyamonként pontosítja a tananyagot, melyre rá kell épülnie az iskolák, a pedagógusok és a tanulók sokféle, differenciált tevékenységének.

A magyar nyelv és irodalom tantárgy sajátosságainak megfelelően hangsúlyozza a kommunikációs, a narratív, a döntési, a szabálykövető, a lényegkiemelő, az életvezetési, az együttműködési, a problémamegoldó, a kritikai, valamint a komplex információk kezelésével kapcsolatos képességeket, kulcskompetenciákat. (A kompetencia fogalma a tudásnak arra a formájára utal, amelynek elsajátítása természetes közegben, életszerű tapasztalatok révén történik, és így alkalmazása is természetes, könnyed, hatékony, vagyis a kompetencia az értékes, érvényes, hasznosítható tudás egyik kategóriája. A kulcskompetencia pedig a modern, tudás alapú társadalom számára az iskoláztatás során kialakítandó, megerősítendő és fejlesztendő kompetenciák – tudások, képességek és készségek – rendszerének leglényegesebb elemeit foglalja össze.) A tartalmat jelentő tananyag és a célhoz vezető fejlesztési feladatok együttes kezelése abból a felismerésből indul ki, hogy az ember csak abban lehet kompetens, amiről megfelelő szintű ismeretei is vannak. Akkor pedig elérhető, hogy a tanulók – adottságaikkal, fejlődésükkel, iskolai és iskolán kívüli tanulásukkal, egyéb tevékenységeikkel, szervezett és spontán tapasztalataikkal összhangban – minél teljesebben bontakoztathassák ki személyiségüket, mind realisabb legyen az önismeretük, jobb az együttműködési készségük, erősebb az akaratuk.

A magyar nyelv és irodalom tanításának alapelvei, céljai, feladatai

Az anyanyelvi és az irodalmi nevelés elválaszthatatlan egységet alkot. Azért került a műveltségi területek élére, mert az anyanyelvi kompetenciák birtoklásának színvonala befolyásolja valamennyi tantárgy elsajátítását. (Fejlesztése éppen ezért nem lehet csupán a magyartanár dolga, bár a szakmaiság biztosítását nem ruházhatja át másra!)

Alapelvként az a tény határozza meg a magyartanítás egészét, hogy a nyelv az emberi kommunikáció, a gondolkodás, az ismeretszerzés, így az iskolai és iskolán kívüli tanulás és kapcsolatteremtés legfőbb eszköze. Ez döbbsenti rá az egyént, mit jelent embernek lenni. A nyelv a gondolkodás- és személyiségfejlődés közege, a társadalomba való sikeres beilleszkedés, a kisebb-nagyobb közösségekben élőkkel történő együttműködés elengedhetetlen feltétele. A nyelv az önkifejezésnek, az önálló vélemény megfogalmazásának alapja, kulcsszerepe van a felelősségérzet és -vállalás formálódásában. Az állampolgárok magas szintű anyanyelvi tudása pedig a társadalom belső kohéziójának, a demokrácia érvényesülésének, a kötelességek teljesítésével párhuzamosan a jogok gyakorlásának sarkköve. Az anyanyelvi készségek birtoklásának – az előzőkön kívül – szerepe van a társadalom értékeinek fel- és elismerésében, gyakorlásában, közvetítésében, védelmében.

A magyartanítás **célja** az anyanyelvi kompetencia fejlesztése szintenként eltérő elvárások szerint. A nyelvi kompetencia döntő eleme a kommunikációs és információs kultúra, amely az anyanyelv tudatos és igényes használata, valamint az idegen nyelvű, illetve a különböző kultúrák közötti információcsere mellett tágabb értelmezésben a megismerést, az eligazodást, a tudást, az emberi kapcsolatokat, az együttműködést, a társadalmi érintkezést szolgáló információk megtalálását, felfogását, megértését, szelektálását, elemzését, értékelését, felhasználását, közvetítését és alkotását foglalja magába. Mindezek „működtetéséhez” nélkülözhetetlen a megismerési (megfigyelési, kódolási, értelmezési, indoklási, bizonyítási) képességek fejlesztése folyamatosan és módszeresen.

Felső tagozaton a magyartanártól azt várja a társadalom, hogy tanóráin a megérteni, beszélni, írni és gondolkodni tudást fejlessze tovább az 1-4. osztályban megszerzett alapokra építve. Az 5-8. osztály tennivalói azonban sokkal komplexebbek a korábbiaknál. Az írástechnikához helyesírási és nyelvhelyességi ismeretek alkalmazása társul, a gondolkodni tudás pedig szövegértési és szövegalkotási képességekkel együtt fejleszthető tovább. A szövegekkel való bánni tudás teszi ugyanis lehetővé, hogy az egyén önállóan és másokkal együttműködve képes legyen a verbális, hangzó és képi kommunikáció eszközeinek és kódjainak, a különböző információhordozók üzeneteinek megértésére és feldolgozására. Képes legyen a legkülönbözőbb céllal, helyzetben és módon létrejött szövegek megértésére és elemzésére, kritikai feldolgozására. *Ismerje fel* a nyelvi megalkotottság sajátosságaiból, a másodlagos, átvitt kifejezésmódból adódó jelentéseket. Képes legyen olyan szövegek önálló alkotására, amelyek figyelembe veszik a beszédhelyzetet, a hallgatóság igényeit, a különféle szövegműfajok normáit, a morális, esztétikai és kulturális elvárásokat jövőendő tanulmányaihoz szükséges módon. Az előbbieken kívül *ismerje meg* anyanyelvét mint rendszert, történelmi tanulmányaival összefüggésben legyen elemi tájékozottsága nyelvünk eredeté-

ről, a tanult idegen nyelvvél való összehasonlítás alapján annak az adott életkorban könnyen belátható sajátosságairól.

Az irodalmi művekkel folytatott aktív párbeszéd révén jön létre kapcsolat múlt, jelen és jövő között, biztosítva a kultúra folytonosságát és megújulását, segíti az egyént kulturális önazonosságának kialakításában, meghatározó szerepe van az érzelmi élet, a kreativitás, az esztétikai és történeti érzék fejlesztésében, az emberi és társadalmi problémák átélésében, a saját és mások kultúrájának megismerésében, az én és a másik ember közötti különbség megfogalmazásában és a másság erre épülő tiszteletében. Fejleszti az emlékezetet, az élmények feldolgozásának és megőrzésének képességét. Az irodalom kiemelkedően fontos szerepet játszik a hazai kisebbségek – köztük a romák – kultúrájának megismerésében, és ezáltal az előítéletek visszaszorításában.

Az irodalmi nevelésnek az előzőkön túl **feladata** az olvasási kedv felkeltése, az irodalomnak mint művészetnek, mint az emberi kommunikáció sajátos formájának megszerettetése, kifejezési módjainak megismertetése. Az irodalmi művek olvasása, értelmezése képessé teszi a tanulókat az esztétikai, morális és kulturális értékek elsajátítására. Kritikai érzéket fejleszt, nagy szerepe van az érzelmi élet finomodásában, az empátia fejlődésében, segít megérteni az emberi, társadalmi problémákat, tudatossá teszi az egyén önmagához és környezetéhez való viszonyát. Lehetőséget teremt az ön- és emberismeret, a képzelet, a kreativitás, a kritikai gondolkodás fejlesztésére. Miközben a tanulók megismerik a sokoldalú és sokjelentésű hagyomány fogalmát, a nyelvi, művészi konvenciót, ezzel (is) összefüggésben fejlődik történeti érzékük. Mindezek következtében nagy lépést tesznek az önmagukra eszmélésben, kortársaik és a köztük lévő, dinamikus változó viszonyok feltárásában, szűkebb és tágabb környezetük összefüggéseinek megértésében, azaz sokat fejlődnek mentálisan és szociálisan.

Természetesen a nyelvi és az irodalmi nevelést fontos szálak fűzik a Művészetek, az Ember és társadalom, az Élő idegen nyelv és az Informatika műveltségi területek tartalmához és céljaihoz, ezért a tanítási gyakorlatban szüntelenül keresni kell a koncentráció, az egymásra vonatkoztatás lehetőségét, ezzel támogatva a tanulók látásmódját, szilárdítva és alkalmazhatóvá téve tudását.

A magyartanítás eredményességének feltételei

Tanóráink akkor felelnek meg a kitűzött céloknak, akkor teljesítik feladataikat, ha hatásukra a gyerekek egyre több ismeretet és élményt mondhatnak magukénak, ha érzelmeik mélyülnek, ha szolidárisak egymással, segítőkészek, együttműködők, ha valós helyzetekben is kipróbálhatják, mennyire bátrak, kezdeményezők, mennyire bíznak önmagukban, erejükben, képességeikben, akaratukban, milyen reálisan ismerik és értékelik önmagukat, s a megszerzett kompetenciákkal mennyire képesek érvényesíteni elképzeléseiket, sikerre vinni – mások háttérbe szorítása nélkül – saját érdekeiket. Mindezek teljesüléséhez a gyermekkori aktivitásnak a felső tagozaton fokozatosan át kell alakulnia célra irányuló koncentrált tevékenységgé. A kedvtelésnek is beillő játékosság helyett kitartó, a monotonitást és az átmeneti kudarcokat is elviselő, sokféle szándékos és tervezett, jól körülhatárolt tevékenységre is képessé kell válnia. A kíváncsiságból való próbálkozást a veszítés kockázatával járó versenyzéssel kell helyettesíteni, melyet igazi, noha még sokszor változó célú érdeklődés kísér. Ennek kíváncsatos mielőbb a későbbi életút irányába ható szenvedéllyé válnia. Így elérhető, hogy a kezdetben minden tekintélyt, szabályt, hagyományt elutasító dacos kamaszt kritikus és önkritikus, önmagát problémáival együtt elfogadó és megmutatni tudó, minden iránt nyitott gondolkodás és normakövető magatartás jellemezze. Tantárgyunk sajátosságaiból adódóan mindenekelőtt annak kell következnie, hogy a céltalan lödörgésből, a könyvek unott lapozgatásából, az iskolai olvasmányok teljes elutasításából, a válogatás nélküli „tévérágcsálásból”, a számítógépes játékokból szerzett kizárólagos információkból, a technozene dübörgtetéséből, a graffitiörületből meg- és elszabadulva eljuttassuk tanulóinkat az értelmező, élményt nyújtó olvasásig, kutatásig, kísérletezésig, problémamegoldó gondolkodásig, időben és térben pontos tájékozódásig, az ellentétek és párhuzamok felismerésig, az ok-okozatok feltárásáig, a világ, a természet, a társadalom és benne önmaga, az ember megismerésig, elfogadásáig, a szükséges alkalmazkodásig és kompromisszumkésztségig, kreativitásra törekvésig, pontos munkát végző, értékes emberré, a szűkebb és tágabb környezet megbecsült tagjává válásig.

Az értékelés elvei és eljárásai

Tanév közben értékelhetők érdemjeggyel vagy az iskolában szokásos egyéb módon az elvégzett feladatok. Időnként indokolt a csoportos, frontális vagy önálló munka osztályzása is. Sokszor azonban ennél célravezetőbb és motiválóbb az indoklással összekapcsolt dicséret, a javítás irányát megmutató elmarasztalás.

Magyar nyelvtanból az értékelés alapja legtöbbször az ismeretek alkalmazásának foka és köre, gyakran a megoldás magyarázatával, a döntés indoklásával együtt. Ritkán van szükség és lehetőség összefüggő szóbeli felelésre. Ha azonban a szaktanár emellett dönt, akkor a megértést mindenkor saját példák felsorolásával kell bizonyítani.

Minden tanév során **anyanyelvből 4 tudásszintmérő dolgozatot kell íratni.**

A szövegalkotás, a részszövegek szerkesztése és valamennyi írásbeli feladat akkor fejlesztő, elvégzése akkor célszerű, ha nagyon rövid időn belül a szaktanár megjegyzéseket, tanácsokat is adva kijavítja és kijavíttatja mind fogalmazási, mind nyelvi-helyesírási szempontból. Egy-egy műfaj kellő számú és mélységű gyakorlása után érdemjeggyel célszerű a fogalmazást, a helyesírást és a külalakot külön-külön osztályozni.

Értékelni, de osztályozni csak módjával érdemes a kommunikációs szituációban nyújtott teljesítményt, mert könnyen eltorzíthatja az összesített eredményt.

Magyar irodalomból többet kell összefüggően beszélni, a témának, a beszédcélnak megfelelő szövegművet alkotni. A művek alapos, a memoriterek szövegű ismeretéről elsősorban szóbeli produkciók útján győződhet meg a pedagógus, noha itt is lehetőség van több csoportos és frontális, ám osztályzattal kevésbé értékelhető tevékenységre. Nyugtázni kell viszont a tanórai aktivitást, (nem a magamutogatást!), a magyarázat követését, a társakkal való együttműködés színvonalát stb.

Minden tanév során **irodalomból 4 tudásszintmérő és 2 irodalmi jellegű dolgozatot kell íratni.**

A magyar nyelv és irodalom tantárgy fejlesztendő részterületei

1. Beszédkészség, szóbeli szövegek alkotása és megértése
2. Olvasás, írott szöveg megértése
3. Írásbeli szövegek alkotása, íráskép, helyesírás
4. A tanulási képesség fejlesztése
5. Ismeretek az anyanyelvről
6. Ismeretek az irodalomról
7. Az ítélőképesség, az erkölcsi, esztétikai, történeti érzék fejlesztése

5. TANÉV

Célok és feladatok

Az iskolafokozat első szakaszának első évfolyamán meg kell birkózni az átmenet nehézségeivel különösen akkor, ha a korábbi osztálytanító helyett szaktanár veszi át szaktárgyunk gondozását.

Mindenképpen folytatni kell az 1-4. osztályban kialakult szóbeli és írásbeli képességek fejlesztését: a beszédértést, a szóbeli önkifejezést középpontba állító kommunikációt, a szóbeli és írásbeli szövegműfajok megértését, az írástechnika eszközszintű használatát.

Követelmények

- legyen képes a tanuló a nyelv rendszerszerűségének elemi szintű megismerésére, a hangtani, alaktani, jelentéstani ismeretekkel bizonyítani is azt;
- törekedjék a helyesírási, a kifejező- és szövegértő képesség nyelvteni megalapozásának mélyítésére;
- legyen jártas a társas nyelvhasználatban, ismereteinek új helyzetekben való kipróbálásában;
- legyen jártas a magyar és a világirodalom néhány verses és prózai alkotásában megismert jellemek és az ott feltároló összetettebb emberi kapcsolatok megértésében, értékelésében, magára vonatkoztatásában;
- segítse aktív részvételével a tanórai munkát és a saját fejlődését;
- ismerje a tantárgy tanuláshoz nélkülözhetetlen általános és speciális tanulási eljárásokat.

Az éves órakeret

Magyar nyelv: évi: 74 óra (heti: 2 óra)

Magyar irodalom: évi: 74 óra (heti: 2 óra)

1. Beszédkészség, szóbeli szövegek alkotása és megértése

Időkeret: folyamatos

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
A társas-társadalmi együttműködéshez szükséges nyelvi és nem nyelvi képességek fejlesztése.	Egyszerű, érthető és hatékony közlés változatos kommunikációs helyzetekben. A kapcsolat felvétele, tartása, megszakítása: a köszönés, megszólítás, elbúcsúzás illedelmes és bizalmas formái (tegezés, magázás, önözés „tetszikelés”), tiszteletadás, humor.	A kommunikációs helyzet; a beszélő és a hallgató viszonya.	Kommunikáció, beszédhelyzet, nyelvi viselkedés.
	Pontosság, érzékletesség, lényeglátás. Különböző mondatfajták változatos használata a közlési célnak és szándéknak megfelelően. Kérdés, kérés, felköszöntés, beszélgetés.	A kommunikáció célja: közlés, kifejezés, befolyásolás.	Közlési cél, beszélő, hallgató.
	Kifejező, mások számára érthető, nyelvileg igényes és helyes beszéd (artikuláció, beszédtempó, hangmagasság, -erő, -lejtés) gyakorlása.		Hangzó beszéd, hangsúly, hangerő, dallam, tempó.
	A testbeszéd, az arcjáték, a szemkontaktus szerepének megfigyelése, alkalmazása.	Az élőbeszéd elemeinek (közlemény, hangerő stb.) együttes felfogása.	Nem nyelvi kifejezőeszközök, arcjáték, gesztus, testhelyzet, távolságtartás, szemkontaktus.

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
	Az üzenet lényegének, érzelmi tartalmának megértése, majd rövid szóbeli összefoglalása.	Élménybeszámoló.	
	A hallgatósághoz, a beszédhelyzethez való alkalmazkodás, a személyiséghez illő fellépés, az árnyalatok érzékeltetése.	Szereptartó, -adogató párbeszéd.	
	Saját vélemény megfogalmazása és megvédése a témának és a beszédhelyzetnek megfelelően. Mások véleményének meghallgatása, megértése többszereplős helyzetekben.	Résztétel beszélgetésben, kisebb vitában.	
	Különböző dramatikus formák kipróbálása (árny-, néma-, bábjáték, helyzetgyakorlat, improvizáció, versmondás stb.).	Olvasott szöveg vagy memoriter „hangosítása”. A saját és mások produkciójának értékelése, javítása.	

Módszertani és értékelési javaslatok

Indokolt életszerű szituációkban folyamatos gyakorlattal fejleszteni a beszédkészséget, a beszéd-társ (tanár, padtárs, boltos, tévébemondó stb.) beszédének megértését, a helyzethez, a témához alkalmazkodó szóbeli szövegek alkotását, közben alkalmaztatni a beszédtechnikáról tanultakat. Célszerű az önkontrollra, önjavításra szoktatás. Ebben, mint minden másban, a tanár szerepe a mintaadás, a pozitív megerősítés és a tapintatos javítás.

A beszéd, a szóbeli szövegek értésének és alkotásának színvonalát, a tanuló önmagához mért fejlődését szóban értékeljük a pozitív megerősítés vagy a korrigálás szándékával. Indokolt esetben osztályozhatjuk is, ez azonban ne legyen elítélő, hiszen a gátlások így aligha oldhatók.

2. Olvasás, írott szöveg megértése

Időkeret: folyamatos

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
Értelmező csendes és szövegű folyamatos hangos olvasás, a szövegekben megformált értékek, érzelmek kifejezése. A szó szerinti és a metaforikus jelentés felfogása tanári segítséggel.	Különböző szövegek néma és hangos olvasása. Ismert tartalmú szövegek értelmező hangos olvasása. Kérdésfeltevés, problémafelvetés után a válasz megadása válogató olvasással egyre önállóbb értelmezéssel. Hibakeresés kritikai olvasással. Szöveg-munka tanári irányítással, csoportosan, önállóan.	A téma megjelölése. A téma és a cím összefüggésének meglátása.	Szó szerinti jelentés, metaforikus (átvitt értelmű) jelentés.
	A szó szerinti jelentésen túli jelentések létezésének megtapasztalása, megértésük gyakorlása. A szövegben kifejtett információk visszakeresése, a ki nem fejtett tartalmak kikövetkeztetése. Ismerkedés a szövegértési technikák alapjaival (globális áttekintés, kulcsszó, tételmondat felismerése; adatok, tények kikeresése, nevekhez, helyszínekhez részletek társítása, ok-okozat feltárása stb.).	Próbálkozás többféle jelentés felkutatásával, meglátjuk bizonyítása szövegrészletekkel.	

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
	A nyelvi eszközök és a jelentés összefüggésének megtapasztalása szépirodalmi és nem szépirodalmi olvasmányokban.	Az eddig tanult szóképek és alakzatok felismerése.	
	Az aktív és a passzív szókincs gazdagítása különböző szövegösszefüggésekben.	Szövegértelmezés, -magyarázat önállóan, szövegkörnyezetben. Pontosítás egy-nyelvű szótárakkal, lexikonokkal.	
Az olvasmányok egy részét a tanár jelöli ki, más részét a kínálatból a tanuló maga választhatja! Elolvasás határidőre, a tartalom felidézése előzetes kérdések, szempontok alapján.	Rövidebb szépirodalmi szövegek önálló olvasása, a fontosabb gondolatok kiemelése, összefoglalása.	Összefoglalás önállóan, tartalmi és szó szerinti idézetekkel.	
	A szövegekben megjelenő egyszerűbb képek (hasonlat, metafora), alakzatok (ismétlés, fokozás, ellentét) felismerése, értelmezésük.	A szöveg és az illusztráció együttes felfogása.	
	Szövegek műfaji különbségeinek érzékelése (mese és dokumentum, lírai vers és elbeszélés).	Köz-, szaknyelvi és szépirodalmi szövegek megkülönböztetése, indoklással.	Mese, dokumentum, lírai mű.
	Rövidebb és hosszabb művek (elbeszélés, ifjúsági regény) önálló olvasása házi olvasmányként, a cselekmény utólagos felidézése, a szereplők cselekedeteinek, jellemének, kifejtett és ki nem fejtett nézeteinek megértése. Az olvasás örömeinek megtapasztalása, a legjobban tetsző részletek bemutatása.		
	Néhány mondatos vélemény szóban vagy írásban az olvasottakról.	A Kincskereső c. gyermeklap olvasása.	

Módszertani és értékelési javaslatok

Az olvasás és az írott szöveg megértésének képességét köztes feladatként a magyar nyelv és irodalom valamennyi órájának csaknem minden mozzanatában gondolni kell. Elég arra utalni, mennyire fontos a matematika- és más feladatok szövegének megértése, velük kapcsolatban a Mít ismerünk?, Mít keresünk? stb. kérdésre a probléma végiggondolásával és megoldásával a felelet megadása. Fokozottan igaz ez az összetettebb, áttételesebb szépirodalmi szövegek néma értelmezésére, csoportos feldolgozására alapos szövegmunkával.

Teljes órát nem fordíthatunk olvasásra, de a szöveggel végzett munka az órának csaknem minden mozzanatában jelen van a házi feladat ellenőrzésétől az ismeretek gyakorlati alkalmazásáig. Az értő olvasás, a szövegelemzés, -feldolgozás lépéseinek elsajátíttatása és a szövegértés szintje időnként mérendő, osztályzattal is értékelendő.

3. Írásbeli szövegek alkotása, íráskép, helyesírás

Időkeret: 4 óra + folyamatos

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
A magyar kultúrában hagyományos szövegtípusok elsajátítása. Az életkornak megfelelő írástechnika (olvasható betűformák, esztétikus íráskép), a tanult szabályokat, alapelveket követő helyesírás.	Az írástechnika továbbfejlesztése: az elvárásoknak megfelelő rendezett írásmód gyakorlása.	Az írás tempójának fokozása.	
	Szövegek alkotása különböző műfajokban (rövid leírás, kisebb elbeszélés, néhány soros jellemzés). Személyes és olvasmányélmények megfogalmazása a fogalmazásokban önállóan. Saját munkák értékelése, javítása.	Az elbeszélés és a leírás, az elbeszélés és a jellemzés összekapcsolása. A levélforma megismerése.	Szövegtípus, műfaj.
	A tanult nyelvtani, helyesírási, nyelvveliségi ismeretek alkalmazása saját írásmunkákban.		
	Az önkifejezés, a kreativitás fokozása különböző műfajokban (szövegek átírása, olvasott művekhez eltérő befejezés illesztése, a történet folytatása, egy-egy szereplő további sorsának elképzelése, rejtvényt szerkesztés, szöveg szűkítése (sms), bővítése).	Résztétel versenyen, pályázaton. A fogalmazási hibák javítása (a szóismétlés elkerülése rokon értelmű szóval, kihagyással, átszerkesztéssel, névmásozással).	
	Az anyaggyűjtés és -elrendezés alapjainak megismerése. Anyaggyűjtés a gyermekeknek készült lexikonokból, kézikönyvekből tanári irányítással, majd önállóan.		

Módszertani és értékelési javaslatok

A tanév eleji felmérés tanulságait (tudnak-e, szeretnek-e szövegekkel foglalkozni a gyerekek) jól hasznosíthatjuk. Belőlük igazolhatjuk vissza, milyen eljárásokat részesítenek előnyben, vagy csak bejáratott sablonokat követnek („Hát így ért véget a kirándulás!”). Netán van elegendő mondanivalójuk, élményük, ismeretük a témával kapcsolatban, melynek megfogalmazásában felcsillan tehetségük, sajátos meglátásuk, egyéniséget felmutató stílusuk. Ezt a szintet minden gyerektől persze nem várhatjuk el, de a gyengébbektől is megkövetelhető a tanult és gyakorolt minták követése, az ismert stíluseszközök mértéktartó használata.

Készíttessünk részfeladatokat: bekezdést, másfajta befejezést, folytatást, bővítést, tömörítést, iktasunk a szövegbe párbeszédet stb.! A teljes fogalmazásokat osztályozzuk!

A siker egyik záloga, hogy soha ne maradjon el a tanulók írásbeli munkáinak javítása és megbeszélés utáni javíttatása!

4. A tanulási képesség fejlesztése

Időkeret: 4 óra + folyamatos

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
Az alapműveltség elsajátításához szükséges információk, eszközök és technikák megismerése. Különösen fontosak az egyes tantárgyak, köztük a magyar nyelv és irodalom tanulásának speciális módszerei, eljárásai.	A könyvtári kölcsönzés, a könyvtárhasználat alapjainak ismerete (név- és címkatalógus) gyakorlati hasznosítása.	Meghatározás és szabály szerkesztése a kikeresett adatok felhasználásával.	Név-, címkatalógus.
	Az önálló ismeretszerzés megtapasztalása, gyakorlása (könyvkeresés adott témához csoportosan és önállóan).		
	Gyermekeknek szóló ismeretterjesztő művek, lexikonok, szótárak megismerése. Használatuk a különböző tantárgyakból kapott házi feladatok megoldásához.	Felkészülés kis-előadásra, beszámolóra a szakszavak, fogalmak jelentésének tisztázásával.	Lexikon, szótár.
	Vázlat felhasználása különböző témájú, műfajú szövegek megértéséhez.	Válasz kérdésekre, a bibliográfia elemi ismerete.	
	Ismerkedés különböző információhordozókkal (vizuális, audiovizuális, elektronikus). Kezelésük szabályainak követése tanári útmutatás után önállóan.		
	Az összefoglalás sajátosságainak és szerepének megtapasztalása, alkalmazása.	Az ismétlés fajtáinak szerepe a bevésésben, emlékezésben.	

Módszertani és értékelési javaslatok

A tanulás nélkülözhetetlen színtere és eszköze az iskolai könyvtár és az informatikai bázis. Minden ötödikes tanuló ismerje meg a könyvtárat, az ottani keresés módját, eszközeit, a főbb kézikönyveket, azoknak a tanulásban betöltött szerepét, információs értékét. Sajátítsa el az adatgyűjtés, -feldolgozás, a forrásfelhasználás technológiáját tanári, könyvtárosi közreműködéssel. Iktassunk be jól előkészített és megszervezett könyvtári órát lehetőleg már az első félévben!

Tartsunk szükség esetén önálló órákat nyelvtanból és irodalomból a tantárgy speciális tanulási eljárásainak megismertetésére, gyakoroltatására. A továbbiakban e képesség fejlesztése folyamatos feladat, melynek ellenőrzése és értékelése azonban önmagában értelmetlen, tehát kerülendő.

5. Ismeretek az anyanyelvről

Időkeret: 40 óra

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
Annak felismerése, hogy az anyanyelv rendszer, melynek birtoklása lehetővé teszi a társadalomba való beilleszkedést, továbbá megalapozza a normakövető beszédet és helyesírást.	A nyelvi egységek és a jelentések közötti egyszerűbb rendszerszerű összefüggések felfedezése a hangok, a szavakat alkotó szóelemek között, összefüggés vagy összetartozás a szavak jelentése és hangalakja között.	A nyelv mint jelrendszer értelmezése. Elemi ismeretek a nyelv kialakulásáról, nyelvünk eredetéről.	Nyelv, nyelvi egység: hang, szó (szóelem).

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
Jelentéstani ismeretek. A szó alakja és jelentése.	A szavak jelentésviszonyainak feltérképezése.	A nyelvhasználati szabály, a fogalmi jelentés.	Hangalak, jelentés, szóhangulat.
Egy- és többjelentésű szavak, rokon - ellentétes értelmű, hangutánzó, hangulatfestő szavak megkülönböztetése.	Ismerkedés egynyelvű szótárakkal. Szóértelmezés, -magyarázat, jelentéspontosítás szótár, lexikon segítségével. A rokon értelmű szavak szerepe a főleg az írásbeli szövegek elkerülésében, az egyhangú szövegek kijavításában.	Azonos alakú és ellentétes jelentésű szavak.	Egyjelentésű, többjelentésű, rokon értelmű, hangulatfestő, hangutánzó szó, szójelentés, szóalak, -hangulat.
Állandó kifejezések: szólás, szóláshasonlat, közmondás. Memoriter: 6-8 példa.		Szállóige, találós kérdés.	Szólás, szóláshasonlat.
	A konkrét és az elvont jelentés gyakorlása szavakon és annál nagyobb nyelvi egységeken.		
Hangtani ismeretek. A hangképzés: mgh., msh., zöngésség, zöngétlenség.	A szép magyar beszéd gyakoroltatása. A pontos ejtés és a normakövető helyesírás szerepének megismerése a hallott és írott szöveg értelmezésekor.	A beszédhangosítás szerepe a kommunikációban.	Hangképzés, hangképző szervek.
A hang és a betű.		Régies betűk, betűkapcsolatok írása, hangértéke.	Zöngés, zöngétlen mássalhangzók.
Az ábécé és a betűrend. Szótagolás, elválasztás.	A betűrend felhasználása a mindennapokban.		
Mgh.-törvények: a hangrend és az illeszkedés. Msh.-változások: részleges és teljes hasonulás, összeolvadás, rövidülés.	A hibafelismerés és önjavítás gyakorlása, szokásának kialakítása tanári irányítással és önállóan saját írásművekben.	A -t végű igék helyesírása és nyelvhelyessége.	Mgh.-törvény, hangrend, illeszkedés. Msh.-törv., teljes, részleges hasonulás, összeolvadás, rövidülés.
Helyesírási alapelveink: a kiejtés, szóelemzés, egyszerűsítés, szóelemzés elve.	A diákok írásbeli és szóbeli szövegalkotásához kötődő nyelvhelyességi tudnivalók (süksükölés, -nak, -nek tévesztése stb.) megbeszélése. Néhány alapvető helyesírási szabály megbeszélése, alkalmazásának lehetőségei. Ismerkedés a helyesírási kézikönyvekkel.	A helyesírási kk. használata gyorsan (hi. szótár) és alaposan (tárgymutató, segítségével szabálykeresés).	Helyesírási alapelv, a kiejtés, a szóelemzés, a hagyomány, az egyszerűsítés elve.
Alaktani ismeretek. A szótő, az egyszerű, az összetett szó. A toldalék fajtái: képző, jel, rag.	Toldalékolási, elválasztási gyakorlatok megoldása, javítása. Alaktani ismeretekkel elkerülhető az ún. betűejtés, javítható a helyesírás.		Szótő, toldalék, képző, jel, rag.
	Annak felismerése, hogy a magyar nyelv tanulmányozása miben könnyíti, miben nehezíti az idegen nyelv elsajátítását.	Elemi ismeretek a nyelvtípusokról. <i>Weöres Sándor: Der Handschuh (A kezcipő) c. versének tanulságai.</i>	

Módszertani és értékelési javaslatok

A felső tagozatba lépő gyerek hamar megtapasztalja, hogy „nincs új anyag nyelvtanból”, mert nem veszi észre az új ismereteknek a meglévőkhöz való kapcsolódását, ahogy esetleg nem érzékeli a kompetenciák megszilárdulásához, működéséhez szükséges ismeretek gyakori előhívását, mozgósítását és a tananyag koncentrikus elrendezésének indokoltságát. A tanárnak viszont tudnia kell, mit és hogyan tegyen a rendszerbe illesztés, a biztos tudás és a képességfejlesztés érdekében.

Végig kell tehát gondolni és hatékonyan felépíteni minden órát az elérendő cél érdekében. Színes, érdekes munkáltatással, az ismeretek otthoni megtanultatása helyett tanórai elsődleges bevéssével, kellő számú és fokozatosan nehezedő feladatok elvégzésével el lehet érni, hogy a tanulók szívesen és eredményesen foglalkozzanak nyelvi kérdésekkel. Ha a tanulás, a szövegértés és -alkotás, a hangtan, a helyesírás és a helyesejtés, a jelentés- és az alak- funkcionális egységet alkot, egy irányba hat, akkor nem lehetetlen álmokat kergetünk. Arra azonban figyelni kell, hogy a **helyesírási** alapelvek megértése és megkülönböztetése ebben az életkorban néhány tanuló számára túlságosan bonyolult, elvont. A mássalhangzók törvényszerűségeit azonban velük is meg lehet taníttatni, ahogy nem mondhatunk le a helyesírási szabályzat értő használatáról, a szabályalkotás és -felhasználás szorgalmazásáról sem. Egyébként el kell fogadni a tankönyvi helyett vagy mellett a tanuló által jól megszerkesztett meghatározásokat, szabályokat is!

A tanári megfigyelés mellett kerüljön sor szóbeli számonkérésre egyes órákon. Értékeljük és javítsuk, javíttassuk folyamatosan a tanulók mindenfajta munkáját, konkrét útmutatással pótolgassuk a hiányokat, differenciáltan foglalkozzunk a lemaradókkal, adjunk személyre szabott feladatokat a gyorsabban haladókknak. Összefoglalás és gyakorlás után zárjuk a pedagógiai szakaszokat + **tudásszintmérő dolgozatokkal**. A felmérések tapasztalatait hasznosítsuk a további felzárkóztatásban és +4 alkalommal tehetséggondozásban!

Az éves időkeret felosztása

1. Ismeretszerzés, fejlesztési feladatok megoldása:	40 óra
2. Írásbeli szövegek alkotása:	4 óra
3. A tanulási képességek kialakítása:	4 óra
4. Rendszerezés, ismételtes:	16 óra
5. Számonkérés, ellenőrzés:	8 óra
6. Irodalmi dolgozatok javítása:	2 óra
Összesen:	74 óra

6. Ismeretek az irodalomról

Időkeret: 50 óra

Tananyag (Alkotók, művek, memoriter)	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
I. Az olvasás öröme Az irodalom mint művészet befogadásának meg- alapozása. Az olvasási igény felkeltése, az olvasás örömeinek megtapasztalása néhány magyar és idegen nyelvről magyarra fordított lírai és epikai mű segítsé- gével. <i>Weöres Sándor:</i> <i>Dal három messzi tájról</i> <i>Bella István:</i> <i>Ani Máni muzsikál</i> <i>Szabó Lőrinc:</i> <i>A szél meg a nap</i> <i>Kassák Lajos:</i> <i>Az ószeres dala</i> <i>Siv Widerberg: Szerelem</i> <i>Birtalan Ferenc: Letéptős</i> 1-2 vers az előbbiekből	Az olvasás iránti érzelmi és gondo- lati érdeklődés fenntartása a belefe- ledkezés, a játékoság, a kaland, a képzelet, az ön- és emberismeret iránti igénnyel. A tanult fogalmak felismerése, meg- nevezése, használata az olvasmá- nyok feldolgozása és a róluk való beszámolás során. Változatos ritmikai, zenei formálású művek közös és önálló olvasása, fel- dolgozása.	Részvétel vers- és prózamondó ver- senyen, illusztrá- ciókészítésben, műfordítói kísér- lekezésben, vers- írásban. <i>Hegedűs Géza:</i> <i>Az olvasás gyö-</i> <i>nyörűsége</i> (részlet) Ritmus a termé- szetben, a zené- ben és a költé- szetben.	Ritmus, rím.

Tananyag (Alkotók, művek, memoriter)	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
II. Képek, hangulatok versekben <i>Ej, haj, gyöngyvirág</i> (virágének) <i>Annyi bánat</i> (kesergő) <i>Erdő mellett estvéledtem</i> (bujdosónóta) <i>Falu végén</i> (népi imádság) <i>József Attila: Ringató</i> (dal) <i>Petőfi Sándor: Szülőföldemen</i> (tájleírás) <i>Petőfi Sándor: Az alföld</i> <i>Arany János: Családi kör</i> 2 vers az előbbiekből	<p>Ismerkedés lírai műfajokkal: dal, különböző típusú népdalok, tájleíró vers.</p> <p>Néhány fontosabb költői kép (hasonlat, metafora, megszemélyesítés) és alakzat (ismétlés, fokozás, ellentét, párhuzam) felismerése; szerepük, hangulati hatásuk megtapasztalása.</p> <p>A versszak és a nagyobb szerkezeti egységek megfigyelése.</p>	<p>Népdalmondás, közös éneklés.</p> <p>Bartók, Kodály gyűjtőmunkája.</p> <p>Válaszkeresés a Miért szép? kérdésre.</p> <p>A sorrend és a nézőpont megfigyeltetése.</p>	<p>Líra, dal, népdaltípusok, tájleíró vers.</p> <p>Képiség, alakzatok.</p>
III. Történetek, jelentések <i>Tündérszép Ilona és Árgyélus</i> (tündérmese) <i>Az erdő anyja</i> (cigány varázsmese) <i>A kilenc pávalány és az aranyalmafa</i> (szerb bolondos mese) <i>Csalimese</i> (tréfás mese) <i>Lázár Ervin: Virág szemű</i> (műmese) <i>Akhilleusz haragja</i> (mitológiai történet) <i>Ég atya, Föld anya megalkulnak</i> (vogul teremtéstörténet) <i>A teremtés</i> (bibliai történet) <i>Mátyás király meg a juhász</i> (történeti monda) <i>Móricz Zsigmond: Fillentő</i> (novella) <i>Mikszáth Kálmán: Szepi bácsi</i> (novella) <i>Örkény István: Nápolyi</i> (novella)	<p>Elbeszélő művek közös és önálló olvasása, feldolgozása tanári segítséggel, csoportosan, egyénileg. A szó szerinti és a metaforikus jelentés kibontása.</p> <p>A megtapasztalt formák alkalmazása a mindennapi történetmondásban és a kreatív fogalmazásokban.</p> <p>Mesemondás, cselekménymondás az eredeti szöveg hangulatának, stílusának pontos visszaadásával.</p> <p>A szereplők külső és belső jellemzőinek azonosítása a tanult művekben. Rövid jellemzés készítése mintakövetéssel.</p> <p>Annak megállapítása, hogy ki beszél el és kinek a szemével látjuk a tanult művek cselekményét.</p> <p>A tetőpontok, fordulópontok és kitérők érzékelése a tanult művekben.</p>	<p><i>Weöres Sándor: Négy változat</i> c. művének bemutatása, összefüggés keresése a költemény és a tananyag között.</p> <p>Az epikai művek szerkezeti ábrájának elkészítése közös munkával.</p>	<p>Epika, mesetípusok, novella, mitológia, Biblia, teremtéstörténet, monda.</p> <p>Nézőpont, epikus szerkezet, kiindulási pont, bonyodalom, kitérő, tetőpont, megoldás; cselekmény, helyszín.</p>
IV. Petőfi Sándor: János vitéz (elbeszélő költemény) 15-20 sor János vitézből	<p>A mese és a valóság elemeinek elkülönítése.</p>		<p>Rítmus, ütem, ütemhangsúlyos vers, felező tizenkettes, elbeszélő költemény.</p>
V. Házi és választható olvasmányok <i>Molnár Ferenc: A Pál utcai fiúk</i> (regény) <i>Antoine de Saint-Exupéry: A kis herceg</i> (regény) <i>J. K. Rowling: Harry Potter és a Bölcsek Köve</i> (meseregény) 5-10 sor prózarészlet	<p>Egyik regény házi olvasmány a tanár kijelölése alapján, egy másik választható a tanuló döntése szerint!</p> <p>Közös feldolgozás a tanult elméleti ismeretek alkalmazásával. Önálló beszámoló, illusztrálás.</p>	<p>Film feldolgozás közös megtekintése.</p>	<p>regény, meseregény</p>

Tananyag (Alkotók, művek, memoriter)	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
	<p>Tapasztalatszerzés a tisztán elbeszélő és a dramatikus műrészek közötti különbségekről.</p> <p>Ha van rá mód, közös színházlátogatás szervezése.</p> <p>Novella, elbeszélő költemény, regény részleteinek, illetve köznap helyzeteknek dramatizált megjelenítése, szerepcsere.</p>		
VI. További témák <i>Kosztolányi Dezső: Már néha gondolok a szerelemre</i> <i>Petőfi Sándor: Füstbe ment terv</i> <i>József Attila: Mama</i> <i>Fekete István: Bogáncs (részlet)</i> <i>Móra Ferenc: Rab ember fia (részlet)</i>	<p>További alapvető témák megismerése, újabb olvasmányok a korábbi témakörökből.</p> <p>Törekvés a közvetlenül adott jelentés árnyalására személyes tapasztalatok alapján, más irodalmi és nem irodalmi, verbális hangzó és képi szövegek bevonása a tanár ötletei, a tévé kínálata és a tanulók érdeklődése szerint.</p>	<p>Könyvtári bűvárkodás újabb érdekesség után vagy olyan művek kikölcsönzése, amelyek felkeltették az érdeklődést.</p>	
VII. Kitekintés a kommunikáció egyéb formáira	<p>Az új szóbeliség (sztorizás, viccsélés, reklámozás), az elektronikus kommunikáció (számítógép) és a tömegkommunikáció (rádió, televízió, hangosfilm stb.) néhány új formájának megfigyelése. Előnyök, hátrányok számbavétele, megbeszélése.</p>	<p>Hogyan kell élni (nem visszaélni) a mobiltelefonnal? Vita.</p>	

Módszertani és értékelési javaslatok

Égész évben végzendő az értő, reprodukáló olvasás fejlesztése, a szövegeket értelmező, a szerzett ismereteket önállóan megfogalmazó és a kreativitást igénylő feladatok megoldása (dramatizálás, szövegvariálás stb.).

A felsorolt szerzők néhány adatát kikerestethetjük a tankönyvből, irodalmi lexikonból a jobb tájékozódás (és nem az életrajz megtanulása) céljából. Legfontosabb feladatunkhoz, az olvasás megszerettetéséhez csak jó és a tanulók által elfogadott, érdeklődésükre számot tartó, fantáziájukat megmozgató alkotások vezetnek el, ezért található több cím az ajánlólistán. Végző kijelölésükkor több más szempont mellett a tanulók nemére is érdemes tekintettel lenni. Az olvasmányok megbeszélésére és értékelésére mindenképpen alkalmat kell találni a nem mindenki által ismertek esetében is.

Rendszeresen értékelní kell szóban, ritkábban érdemjeggyel a tanulók mindenféle megnyilvánulását, részvételét a közös munkában, aktivitásukat csoportos vagy frontális tevékenységben, szereplésen, versenyen. Egy-egy témakör lezárásakor fontos a memorítetek, tudnivalók szóbeli számonkérése, osztályzása és átfogó tudásszintmérő dolgozat íratása, a tapasztalatok pedagógiai célú hasznosítása.

Az éves időkeret felosztása

1. Ismeretszerzés, fejlesztési feladatok:	50 óra
2. Rendszerezés, ismétlés:	18 óra
3. Számonkérés, ellenőrzés:	6 óra
Összesen:	74 óra

7. Az ítéőképeség, az erkölcsi, esztétikai és történeti érzék fejlesztése

Időkeret: folyamatos

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
	Rövid, néhány mondatos vélemény élmények és olvasmányok hatásáról.	Tárgyilagos vélemény, ellenvélemény közlése.	
Vámos Miklós: <i>Zengazének</i> Metta V. Victor: <i>Egy komisz kölk naplója</i> (részlet)	A humor érzékelése a mindennapokban (vicc) és a korosztály érdeklődése alapján kiválasztott műalkotásokban. A humoros részletek felfedezése, bemutatása.	Paródia, karikatúra - sértés és sértődés nélkül.	Humor, vicc.
	Résztétel a tanulócsoprtban folyó beszélgetésben a mindennapok és az olvasmányok kiváltotta élményekről. Saját álláspont kialakítása. Empátia, türelem, egymás véleményének meghallgatása, az igazság együttes keresése.		
	A jó és a rossz, az igazság és az igazságosság: az ítékezés mint cselekedet felismerése mindennapi szövegekben és a tanult műalkotásokban.	Rövid üzenetek, levélkék, ellenőrzők beírásai; véleményezésük.	
	A nem saját álláspont megjelenítésének, átélésének képessége, az empátia gyakorlása a közösség életében.	Mit tettél volna ... helyében?	
	Más korokban született mindennapi szövegek, tárgyak, műalkotások idegenségének meg tapasztalása.	Képeslapok, táviratszövegek, meghívók, táncrendek, emlék- és ajándéktárgyak, szalvéta- és egyéb gyűjtemények régen és ma.	
Szavak, jelek, szokások (Szerk.: Hidasi Judit)	A különböző kultúrák eltérő életmódjának, szemléletének meg tapasztalása néhány példa alapján.	Családi, baráti, esetleges külföldi „szomszédolások” tapasztalatai.	

Módszertani és értékelési javaslatok

Az ítéőképeség fejlesztése a szövegmunkák, a művészi élmények, a szabad idő eltöltésének módjai (tévész, számítógépes játékok, természetjárás stb.) és a mindennapi tapasztalatok felidézése, saját fogalmazások elemzése, emberi magatartásmódok megfigyelése, értékelése során történik. Sor kerülhet rá tervezetten tanórákon és kisközösségi kommunikációban. A tanárnak azonban figyelemmel kell kísérnie, kik a hangadók, a közvélemény-formálók, hogy szükség esetén beavatkozhassek.

A véleményt általában nem, annak kifejezési módját, a közös munkában tanúsított aktivitást időnként értékelni, kellő alappal osztályozni is lehet.

6. TANÉV

Célok és feladatok

Ebben az osztályban továbbra is építünk a korábban tanultakra az érdeklődés, a tudás (nem csak a tanulás) iránti vágy felkeltésével. A képességfejlesztés középpontjában álló írás, beszédértés, szóbeli és írásbeli kifejezés mellett egyre erőteljesebb hangsúlyt kap egy-egy nyelvi, helyesírási, szövegértési, -szerkesztési, -javítási probléma mind önállóbb felismerése és megoldása vagy legalább törekvés erre.

A fokozatosan mélyülő és gyorsabban előhívható ismereteknek köszönhetően ebben az életkorban a nyelvhasználat tudatosabbá, a helyzethez, témához és a kommunikáció egyéb tényezőihez mindinkább alkalmazkodóvá válik, ezzel erősíti az önbizalmat.

A saját és mások megnyilatkozásainak, illetve a művészi kifejezőmód titkainak csoportos vagy önálló munkaformában való elemzése sok lehetőséget nyújt a személyiségformálásra, a figyelem összpontosítására, tartósságának javítására, nem utolsósorban (a többször előforduló rivalizálás mellett) együttműködésre a társakkal. Ugyanitt a tanárnak nagy figyelmet kell fordítania a bővülő szaknyelv használatának megkövetelésére, hiszen épp az előadásmód határozottsága és a pontos megfogalmazás igazolhatja a megértést, az összefüggések felismerését, a következtetések megbízhatóságát.

Magyar irodalomból nem lépjük át az irodalomolvasás szintjét, nem tanítunk és nem is reprodukáltunk részletes írói életrajzokat, viszont mind fontosabbá válik – a történelemtanulással párhuzamosan – egy-egy alkotónak és művének elhelyezése az adott korban, megkülönböztetve a megírás idejét a cselekmény (nem feltétlenül megegyező) idejétől. Ezzel a történeti szemléletet és az időben való tájékozódás képességét alakítjuk.

Tekintve, hogy az 5-6. osztály egy képzési szakasz, fejlesztési feladatai közel azonosak. Az utóbbi évfolyamon az újakon kívül folyamatosan gondozni, mélyíteni kell a korábbi ismereteket, egyre inkább kompetenciává, azaz értékes, érvényes, hasznosítható tudássá érlelni a tanultakat, hiszen az anyanyelvi és az irodalmi nevelés eredménye csak sokoldalú és sokcélú alkalmazáskor érvényesül. Ilyen megfontolásból a 6. osztály kerettantervében nem ismételjük meg a ciklus első évfolyamára előírtakat, csupán az új tartalmakat és feladatokat jelöljük meg.

Követelmények

- legyen képes a tanuló a nyelv rendszerszerűségének elemi szintű belátására a szófajoknak az újabb szakirodalom szerinti csoportosítása kapcsán;
- legyen jártas a helyesírási, a kifejező- és szövegértő-képesség javítására a szófajtani ismeretek mélyítésével és alkalmazásával;
- legyen képes aktív társas nyelvhasználatra újabb beszédműfajokban;
- próbálkozzék néhány új téma és motívum felismerésével az olvasott, ajánlott vagy az azokhoz illeszthető alternatív lehetőségek kínálta művekben;
- legyen jártas azonos témák más-más megjelenítési formában való felismerésében, irodalmi művek filmes, tévés feldolgozások összevetésében, az eltérő csatornákból szerzett élmények különbségeinek megfogalmazásában;
- tudja megnevezni a cselekmény kiemelkedő szálait, a szereplőket és helyszíneket, a konfliktusok okait és megoldásuk módjait, a szöveges és dramatizált formák különbségeit;
- törekedjék a mű szövegére és hatására figyelve szövegelemzésre, átalakításra, képzettársítások, érzelmi tapasztalatok előhívására, azok mozgósítására, dramatizálásban, improvizációban való részvételre.

Az éves órakeret

Magyar nyelv: évi: 74 óra (heti: 2 óra)

Magyar irodalom: évi: 55 óra (egyik félévben heti: 2 óra, a másikban heti: 1 óra)

(Az osztály felkészültsége, érdeklődése stb. alapján a tanár dönthet az irodalomórák javára is.)

1. Beszédkészség, szóbeli szövegek alkotása és megértése

Időkeret: folyamatos

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
A beszédhelyzetnek megfelelő, kulturált nyelvi és nem nyelvi magatartás kialakítása. A másik ember megértését és az önkifejezést elősegítő kommunikáció formálása.	Törekvés a kifejező és mások számára érthető, nyelviileg igényes és helyes beszédre. A családból hozott tájnyelvi ejtismód, szókincsbeli és alaktani sajátosságainak vállalása a köznyelvi norma ismerete mellett. Önismereten és önbizalmon alapuló aktív kommunikáció gyakorlása.	A közhelyek, töltelékszók, terpeszkedő kifejezések, gúgyogó rövidítések, a nyelvi durvaság, pallérozatlanság kerülése. A tanult szófajok kommunikációs szerepének kipróbálása a helyzetnek, a témának és a beszédműfajnak megfelelően.	Köznyelvi ejtés-norma, tájnyelv.
	A szóhasználat, a kiejtés, a testbeszéd összehangolása különféle beszédhelyzetekben. A testbeszéd a közlés kísérője, nyomatékokat ad neki vagy ellentétes jelentést hordoz. A testbeszéd helyettesítheti is a nyelvit (pl.: összehúzott szemöldök = haragszom rád). Együttműködés, beleélés, tolerancia, a partner segítése.	Részvétel beszélgetésben, annak kezdeményezésében, új téma felvetésében, ki-sebb vitában.	
	A szövegértés elsajátítása érdekében meg kell figyelni és gyakorolni a már ismert és az adott helyzetben újak számító információt. A mindenkori új felismerése vezet el a szöveg pontos felfogásához.	Saját álláspont kifejtése, kérdések, válaszok megfogalmazása különböző helyzetben.	Információ, információhordozó.

Módszertani és értékelési javaslatok

A kommunikációs ismeretek állandóan bővülnek, de mindig mindent kell tudni alkalmazni a siker érdekében. Az önálló órát nem kívánó változatos gyakorlatok aktivizálják a gyerekeket, arra azonban ügyelni kell, hogy a játékoság, az oldottság ne jelentse „az addig legalább nem kell tanulni” hamis lát-szatát! A reális szóbeli értékelés, a tanulók nemcsak jelentkezés, hanem a tanár tudatos választása, megbí-zása alapján való mozgása a helyére teszi a dolgokat.

2. Olvasás, írott szöveg megértése

Időkeret: folyamatos

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
Értő csendes és hangos olvasás. A hallott vagy olvasott szöveg megértése, a beléjük kódolt tartalmak és értékek felfogása.	A szövegben kifejtett információk visszakeresése, beszédben rákérdezés, bővebb kifejtés kérése. Műveletek az olvasott szövegekkel: szűkítés, bővítés, részletezés, átalakítás, lehetséges előzmény, következmény szerkesztése tanári segítséggel, majd önállóan.	A szövegértés kontrolálása kérdésekre adott válaszokkal, a téma rövid összefoglalásával.	
	Ismerkedés a szövegértési technikák alapjaival: téma-, adatkeresés, időbeli, okozati összefüggések feltárása, részletek kiemelése adott szempontra adandó válaszul.	A lényegkiemelés gyakorlása: alá-húzás, sorszámo-zás, kulcsszavak megtalálása, vázlatírás, jegy-zetelés.	

Módszertani és értékelési javaslatok

A szövegértéssel kapcsolatos tevékenységformák nagyobb részére szinte valamennyi órán sor kerül. Ez biztosítja a tanulásban betöltött, mással fel nem cserélhető szerepét mindenkor, ha lényegyet kell kiemelni, adatot keresni, azzal bizonyítani vagy cáfolni valamit, a végén pedig összefüggően, logikusan beszélni. A szövegértés az előzők mellett magyarórákon az irodalomolvasás élvezetéhez, a szövegben lévő kifejezőeszközök feltárása révén a mű esztétikai birtokbavételéhez is elvezet, ezért mint didaktikai feladat, kiemelten kezelendő, s elsősorban az irodalmi követelményekkel együtt osztályozandó.

3. Írásbeli szövegek alkotása, íráskép, helyesírás

Időkeret: 4 óra + folyamatos

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
Az írásbeli önkifejezés tartalmi és formai követelményeinek megismerése és gyakorlati alkalmazása.	Személyes és olvasmányélmények megfogalmazása a témának megfelelő rövidebb műfajban és stílusban, a helyesírási és nyelvhelyességi ismeretek alkalmazásával. Esztétikus külalak, minta- és szabálykövető helyesírás, jó fogalmazás, a megfontolás tempójának rövidítése, önellenőrzés.	Az anyaggyűjtés egyéb módjainak megismerése: tapasztalat, kísérlet, emlékezés, képzelet. A gyűjtött anyag elrendezése, a sorrend megállapítása; címadás.	Anyaggyűjtés és módjai.
	A szövegösszetartó nyelvi eszközök megfigyelése: kötőszók, névmások, határozószók, birtokos személyjel, személyrag és használatuk.		Szövegösszetartás.
		A szöveghibák felismerése és javítása névmásosszással, névelőváltással, kihagyással, átszerkesztéssel, rokon értelmű szavakkal.	
	A szövegalkotáshoz szókincsfejlesztő gyakorlatok végeztetése: gyűjtés, értelmezés, rokon- vagy ellentétes jelentés hozzárendelése, meghatározás. A rövid, tárgyyszerű fogalmazások mellett helyet kell kapniuk az egyéniséget jobban kifejező, nyelvileg igényesebb szövegeknek a tanult műfajkon belül.	Próbálkozás kreatív szövegalkotással: Mi lenne, ha...? Vagy: <i>Örkény István Leltár</i> , <i>Weöres Sándor Egérrágta mese</i> c. műve alapján.	

Módszertani és értékelési javaslatok

Tovább kell fokozni az írás tempóját, rendezettségét, a helyesírás biztonságát. Törekedni kell minden lehetséges alkalommal az idő- és logikai rend megtartásával a nézőpont és a hangnem váltogatására. Az olvasmányok és saját élmény, megfigyelés alapján készüljenek elbeszélések, leírások, jellemzések tanári útmutatással és anélkül, kerüljön sor kreatív fogalmazásra (Mi lenne, ha...? Mit tennél ... helyében? stb.). Az eredményes írásbeli kifejezés fejlődése nem nélkülözheti a szókincs bővítését, a nyelvtani ismeretek mélyítését, szükség esetén a szakmai szókincs és a diáknyelv ízléses fordulatainak felhasználását.

Az otthoni vagy iskolai részfogalmazásokat a teljes szövegekhez hasonlóan mindig javítani, javíttatni és szövegesen is értékelni kell. Az ellenőrzésre szánt évi 2 irodalmi jellegű dolgozatot az előbbieken kívül mindig osztályozzuk is.

4. A tanulási képesség fejlesztése

Időkeret: folyamatos

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
A könyvtári gyűjtőmunka és a tantárgyi vizsgálódás technikáinak megismerése, alkotó felhasználása.	Tapasztalatszerzés különböző információhordozók (írásos, vizuális, audiovizuális, elektronikus, internet, CD-ROM) működéséről, alkalmazásáról tanári bemutatás, gyakorlás után önállóan.	A beszéd értése, a tanári magyarázat követése, tanulás könyvből, más információhordozóból. Felkészülés az ismeretek reprodukálására vázlattal, felelettervvel.	Írásos, vizuális, audiovizuális, elektronikus információhordozó, internet, CD-ROM.
	Kérdés megfogalmazása, problémafelvetés, válaszkérés.		
	A gyűjtött könyvtári és egyéb információk elrendezése, feljegyzése, bevésése.	Önálló beszámoló.	
	Ismerkedés egynyelvű szótárakkal, diákoknak szánt kézikönyvekkel.	Pontos szójelentés, megfelelő fogalomhasználat bizonyítja a téma ismeretét.	

Módszertani és értékelési javaslatok

A szövegértési eljárásokat célszerű kiterjeszteni a vizuális információkra (illusztrációk, tipográfiai eszközök, szövegtagolás), értelmezésükre, szerepük megvilágítására a szöveg jelentésének gazdagításában. Próbálkozni lehet ezek együttes felhasználásával saját írásművekben is (kiemelés, betűtípusok stb.).

Nem nehéz elfogadtatni a ma diákjával, hogy az ismeretszerzésnek ugyan kitüntetett terepe az iskola, a tanóra, de közel sem egyetlen. A könyvtári tájékozódás, a tantárgyi vagy egyéb gyűjtőmunka, a tanultak kiegészítése több csatornán történhet. Ezek értő, üzembiztos és gazdaságos használatát azonban tanítani, gyakoroltatni kell. Házi feladat is adható internet- vagy sajtófigyeléssel (beszámoló, olvasmánynapló stb. elkészítése). Élünk bátran ezekkel a tanulók által kedvelt eszközökkel!

5. Ismeretek az anyanyelvről

Időkeret: 42 óra

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
A diákok írásbeli és szóbeli szövegalkotásához, -értéséhez szükséges szótani, szófajtani ismeretek elsajátítása, az egyes szófajokkal kapcsolatos helyesírási és nyelvhelyességi tudnivalókkal együtt.	A korábbi fejlesztési szakaszban megszerzett ismeretek és kompetenciák továbbépítése. A helyesírási szabályzat tudatos használata.	A tárgymutató használata, szabálykeresés írásához, önjavításhoz.	
A nyelv mint jelrendszer; összefüggés a szavak jelentése, alakja és a szófajba sorolás között.	A fogalmi, az alkalmi, a köznyelvitől eltérő jelentés és a metaforizáció megfigyeltetése. A szavaknak mint egyezményes jeleknek a használata.	A szójelentés és a nyelvhasználati szabály. A jelek fajtái: természetes és mesterséges (köz-	Köznyelvi és alkalmi jelentés.

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
		megegyezésen alapuló jelek. A jel, a jelentés és a jelölt dolog megfigyeltetése.	
A szókincs rétegezethez. Átjárhatóság az egyes nyelvi rétegek között.			Szókincs, egyéni, nemzeti; aktív, passzív szókincs.
A magyar szófajok rendszere. A besorolás szempontjai szófajba, szófajcsoportba.	A szó jelentésének és nyelvtani tulajdonságainak megfigyeltetése. A tanult szófajok felismerése, megnevezése, jellemzőinek felsorolása példákkal együtt; a hozzájuk tartozó helyesírási és nyelvhelyességi tudnivalók ismerete, alkalmazása.		Nyelvtani tulajdonság, toldalékolhatóság; szófaj, szófajcsoport.
Önálló alapszófajok: főnév, melléknév, számnév, ige, határozószó. Fogalmuk, fajtáik.	A főnév (köznév : egyedi, elvont, anyag-, gyűjtőnév, tulajdonnév: személy-, állat-, földrajzi, intézmény-, cím, márka-, cégnév. A kezdőbetű, az egybe-, külön- és kötőjeles írás. A melléknév (külső, belső tulajdonságok, valahová tartozás kifejezése). A melléknév fokozása. A személy-, intézmény- és földrajzi nevekből képzett mn. helyesírási kérdései. Szógyűjtés és -alkotás. A számnév (határozott: tő-, sor-, törtszámnév és a határozatlan szn.) Helyesírás számmal és betűvel. A keltezés írása. Az egy szó szófajisága, a két és kettő alak használata. Az ige, az igealak, a magyar igeragozás rendszere. Nyelvhelyességi kérdések: suksükölés, -nák, -nék felcserélése. A határozószó és jelentései. A határozószó hely-, idő- stb. jelölő szerepe a szövegben.	A névszó fogalma: a névszós stílus megfigyeltetése. A magyar személynévek kialakulása; az aszszonynév és a becenév fajtái. Igemódok és beszédszándékok. Az irányhármasság mint finnugor sajátosság.	Önálló alapszófaj, főnév, melléknév, számnév; névszó; ige, igeragozás; határozószó és fajtái.
Helyettesítő alapszófajok: névmások. <i>Arany János: Grammatika versben (részlet)</i>	A névmás (főnévi: személyes, birtokos, kölcsönös, visszaható névmás). Főnévi, melléknévi, számnévi névm.: mutató, kérdő, vonatkozó, általános, határozatlan nm. A hangrend szerepe a közelre és távolra mutatóban; a kétféle kérdő mondat eltérő intonációja; vessző a vonatkozó névmás előtt; a hagyományos írásmódú névmások; az aki, ami, amely nyelvhelyességi tudnivalói.	Névmásosítás a szövegalkotásban és -javításban.	Helyettesítő alapszófaj, névmás és fajtái.
Az igenévi alapszófajok: főnévi, melléknévi, határozói igenév.	Szóképzéssel keletkezett szófajok és helyesírásuk.		Igenévi alapszófaj, főnévi, melléknévi (folyamatos, befejezett, beálló), határozói igenév.
Viszonyyszók: névelő, névutó, segédige, igekötő, kötőszó.	Az igekötő jelentései, helyesírása. A kötőszó és a vessző használata szókapcsolatban, mondatban.	A névutó irányhármassága. A kötőszó szerepe a szövegösszefüggés megteremtésében.	Viszonyzó, névelő, névutó, segédige, igekötő, kötőszó.

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
A mondatszók: módosítószó, kapcsolatteremtő mondat, szó, indulatszó.	A módosítószó jelentésváltozásai. Az -e kérdőszó szórendi helye, helyesírása. Vesszőhasználat és indulatszó.	A módosító- és indulatszó szerepe a mondatok modalitásában.	Mondatszó, módosítószó, kapcsolatteremtő mondat, szó, indulatszó.
Arany János: <i>Toldi, népdalok, népmondák</i> alapján	A régebbi és a mai nyelvállapot különbségeinek megfigyeltetése és felismertetése a korosztálynak megfelelő szinten.		
	Annak megfigyeltetése, hogy a magyar nyelv ismerete miben segíti, miben nehezíti a tanult idegen nyelv elsajátítását (előjárószó, vonzat, nyelvtani nem stb.).	Kányádi Sándor: <i>Bogotai bagatellek</i> c. versének bemutatása.	

Módszertani és értékelési javaslatok

Érdemes a tanulmányoknak ezen a pontján tisztázni a nyelvi jel fogalmát, a szó és a toldalék jelszerűségét.

A tanév legnagyobb részét kitevő szófajtan részben új ismeret. Vannak ugyan előzményei, azonban a 4. osztályból törölt mondatban hiányában mondatrészi szerepre nem hivatkozhatunk. Mégis lehetséges a szójelentés és a nyelvtani tulajdonság alapján a fogalmak biztonságos kialakítása, követelményként azok felismerése, a jellemző jegyek alapján meghatározása és besorolása. El nem hanyagolhatók a helyesírási, nyelvhelyességi tudnivalók, a szavak jelentésének és hangalakjának összefüggéséről tanultak, a szólások, közmondások, ill. az irodalmi olvasmányokban oly sokszor előforduló, az alapjelentésen túlmutató ismeretek, ezek gyakorlása.

Fontos a szabálykövetés és az önkontroll, a javítás tudatos alkalmaz(tat)ása fokozatos önállósággal beszédben és írásmunkákban egyaránt.

A tanév során **4 tudásszintmérő dolgozatot** kell íratni.

Az éves időkeret felosztása

1. Ismeretszerzés, fejlesztési feladatok:	42 óra
2. Írásbeli szövegek alkotása:	4 óra
3. Rendszerezés, ismétlés:	18 óra
4. Számonkérés, ellenőrzés:	8 óra
5. Irodalmi dolgozatok javítása:	2 óra
Összesen:	74 óra

6. Ismeretek az irodalomról

Időkeret: 35 óra

Tananyag (Alkotók, művek, memoriter)	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
I. Bevezetés az irodalom-olvasásba <i>Karinthy Frigyes: Tanítom a kisfiamat</i> vagy <i>Gyurkovics Tibor: A tanár úr notesza</i>	Az olvasás iránti érzelmi és gondolati érdeklődés fenntartása a belefeledkezés, a játékoság, a kaland, a képzelet, az ön- és emberismeret igényével. Az olvasás örömeinek átélése.	Az olvasás, a könyvbe való belefeledkezés adta élmények megfogalmazása.	
II. Versek a mából, a népköltészetből és a reneszánsz irodalmából <i>Kányádi Sándor: Románc</i> <i>József Attila: Születéspotra</i>	Változatos ritmikai, zenei formálású lírai művek közös és önálló olvasása, feldolgozása a klasszikus és a kortárs magyar és a világirodalom köréből.		

Tananyag (Alkotók, művek, memoriter)	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
<i>Weöres Sándor: Haragosi Orbán Ottó: A holló</i> <i>Bari Károly: Azt hiszitek</i> <i>Garcia Lorca: Balkon, Táj</i> <i>Megrakják a tüzet</i> (népdal) <i>Nem szoktam, nem szoktam</i> (virágének) <i>Székely táncszó</i> (táncszó) <i>Kőműves Kelemen, Júlia szép lány</i> (népballada) <i>Arany János:</i> <i>Mátyás anyja</i> (műballada) <i>Janus Pannonius: Pannonia dicsérete</i> (epigramma) <i>Heinrich Heine: Memento</i> (dal) <i>F. Petrarca: LXIV.</i> (szonett) <i>Balassi Bálint: Egy katonaének</i> <i>Hogy Júliára talál</i> ... <i>Bornemissza Péter: Siralmas énnéköm</i> (elégia) A tanév során 6-8 vers.	<p>Néhány fontosabb költői kép (hasonlat, megszemélyesítés, metafora) és alakzat (ismétlés, fokozás, párhuzam, ellentét) felismerése, szerepük, hangulati hatásuk megtapasztalása a verses formájú lírai és epikai művekben.</p> <p>Ismerkedés további lírai műfajokkal. A művek témájának, hangulatának, hangnemének felismerése.</p>	<p>Népköltészet, műköltészet. Gyűjtés, feldolgozás, eredeti művek létrehozása.</p> <p>Könyvtári munka: <i>Csanádi Imre: Bornemissza Péter</i> Kortárs festők, szobrászok, építészek, zenészek alkotásai (Csoportos felkészülés rövid beszámolóra.)</p>	<p>Műnem, líra, epika, dráma. Népballada, műballada.</p> <p>Epigramma, szonett, elégia; időmértékes versezés.; a rímek fajtái.</p>
III. Elbeszélő művek versben és prózában <i>Fazekas Mihály: Lúdas Matyi</i> <i>Arany János: Rege a csodaszarvasról, Toldi</i> 10-15 vsz. a Toldiból Történelmi monda: <i>A fehér ló mondája</i> <i>Amikor az ördög Harsányban járt</i>	<p>Elbeszélő művek közös és önálló olvasása, feldolgozása tanári segítséggel, csoportosan és egyénileg.</p> <p>A megtapasztalt formák alkalmazása a mindennapi szövegmondásban és a kreatív fogalmazásban.</p> <p>A szereplők külső és belső tulajdonságainak azonosítása, a felismert tulajdonságok igazolása a művek részleteivel. A jellemzés módjainak számbavétele.</p>	<p><i>A ludas ember</i> (román népmese) A téma hasonlóságának megfigyeltetése a két műben. <i>Petőfi Sándor: Arany Jánoshoz</i> <i>Arany János: Válasz Petőfinek</i></p>	<p>Történelmi monda, rege elbeszélő költemény, ének.</p> <p>Költői levél.</p>
IV. Házi és választható olvasmányok <i>Gárdonyi Géza: Egri csillagok</i> 15 soros prózarészlet <i>E. Kästner: lányoknak: A két Lotti</i> <i>fiúknak: Május 35.</i> <i>Szabó Magda: Abigél</i> <i>Mándy Iván: Saki</i>	<p>Az idő és a tér egyértelműen megjelölt mozzanatainak azonosítása.</p> <p>A megjelölés és az utalás nyelvi eszközeinek feltárása.</p> <p>Annak megállapítása, hogy ki beszél el és kinek a szemével látjuk a történetet.</p> <p>A tetőpontok, fordulópontok és kitérők érzékelése.</p> <p>Az epikai mű szerkezetének feltárása.</p> <p>Tapasztalatszerzés a tisztán elbeszélő és dramatikus műrészletek közötti különbségekről.</p> <p>Elbeszélések és elbeszélő költemények, balladák részleteinek dramatizált megjelenítése.</p>	<p>A nézőpont kijelölése és változtatása a reprodukálásban és egyéni fogalmazásban.</p> <p>Filmfeldolgozások közös megtekintése.</p>	<p>Konfliktus, epizód, motívum, cselekmény, cselekményszál, nézőpont, tető-, fordulópont, kitérő.</p>

Tananyag (Alkotók, művek, memoriter)	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
V. További olvasmányok a magyar irodalomból <i>Pákolitz István: Rózsa</i> (a FÉLHOLD c. ciklusból) <i>Tinódi Sebestyén:</i> <i>Egy históriának summája</i> <i>Illyés Gyula:</i> <i>Egy kisdedre</i> <i>Zrínyi Miklós:</i> <i>Szigeti veszedelem (részlet)</i> <i>Vörösmarty Mihály:</i> <i>A bűvár Kund</i> <i>Megjártam a hadak útját</i>	Törekvés a közvetlenül adott jelentés árnyalására, általánosítására személyes tapasztalatok, közösen és egyénileg olvasott irodalmi és nem irodalmi, verbális, hangzó és képi szövegek bevonásával. További alapvető témák megismerése, újabb olvasmányok a korábbi témakörökből.	Sajtófigyelés, válogatás.	Históriai ének. Eposz.
VI. Kitekintés a kommunikáció egyéb formáira	Az új szóbeliség, az elektronikus kommunikáció és tömegkommunikáció néhány formájának megfigyelése.	Műsorfigyelő, ajánlás, az egyénileg vagy közösen látott-hallott művek megbeszélése. A műismertetés megta- pasztalása.	Tömegkommunikációs eszközök.

Módszertani és értékelési javaslatok

Legfontosabb az olvasás megszerettetése az elmélyedő csendes szövegmunka és a csoportos feldolgozás hatékonysága mellett. A memoriterek szöveghű tudását, a régiek és az újak emlékezetben tartását szintén nem hanyagolhatjuk el. Emellett a hatodikosok már alkalmat találhatnak műsorszerkesztésre, kisebb közönség előtti nyilvános szereplésre is. Mindez szintén az olvasóvá válás, a válogatni tudás jegyében! (Ugyanez a cél akkor is, ha televíziós, film- vagy egyéb feldolgozásokat ajánl a szaktanár. Ekkor rá kell döbbsen a modern eszközök sokszor sematikus, túlságosan leegyszerűsített ember- és világképén szocializálódott tanulónak arra a nagyságrendnyi különbségre, ami a tágabb horizontokat mutató, éppen ezért fantáziát mozgató, kreativitást előhívó, problémáira választ adó értékes olvasmányok és pl. a szappanoperák között van. Alapos megbeszélést igényel a köztes megoldás: klasszikusok a képernyőn.

A felsorolt olvasmányok mindegyike nem dolgozható föl azonos szinten. A tanár által kijelöltekre viszont megfelelő időt kell fordítani (a többit a választékbővítést, a hasonló témájú, műfajú, hangulatú művek egyszempontú összevetésére, a stíluselemek és a verstani, szerkesztési vagy egyéb ismeretek gyakorlására lehet felhasználni). Célszerű a tanulók magánolvasmányairól szóló élménybeszámolókat meghallgat(tat)ni, értékelni.

Az éves időkeret felosztása

1. Ismeretszerzés, fejlesztő feladatok:	35 óra
2. Írásbeli szövegek alkotása:	2 óra
3. Rendszerezés, ismétlés:	10 óra
4. Számonkérés, ellenőrzés:	6 óra
5. Irodalmi dolgozatok írása:	2 óra
Összesen:	55 óra

A tanév során **4 tudásszintmérő és 2 irodalmi** jellegű dolgozatot kell íratni.

7. Az ítézőképesség, az erkölcsi, esztétikai és történeti érzék fejlesztése

Időkeret: folyamatos

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
Önálló ítéletalkotás olvasási és más élmény, tapasztalat alapján egyéni, társadalmi, történeti, morális és egyéb kérdésekről. A tanuló ehhez ismerjen meg a hagyományosan érték-központúnak tartott művek mellett (olykor helyett) olyanokat is, melyek a benünk feldolgozott lét-helyzetek és problémák révén képesek megszólítani és rádöbbsenteni, hogy róla (is) szól a mese. Az olvasás fő motivációja legyen az önmegismerés vágya, az ítéletalkotás jelentsen minde- nekelőtt önreflexiókat.	Rövid, néhány mondatos vélemény megfogalmazása az élmények és olvasmányok hatásáról. Részvétel a társakkal való vitában, beszélgetésben a mindennapok eseményeivel vagy az olvasottakkal kapcsolatban. Mások véleményének meghallgatása, megértése, kulturáltan megfogalmazott ellenvélemény kifejtése. A jó és a rossz, az igazság és az igazságosság: az ítékezés mint cselekedet felismerése és gyakorlása a mindennapi helyzetekben, felismerése és értékelése a tanult műalkotásokban.	Tématartás, témaváltás a beszélgetésekben. Szerep- és szimulációs játékok, szerepcsere.	Motiváltság a vélemény-mondáshoz, annak indoklásához.
<i>Petőfi Sándor: A tintás-üveg</i> <i>Heltai Jenő: Az esernyő</i> <i>Nátha-dal</i>	A humor kiemelt szerepének érzékelése a mindennapokban (vicceselés, sztorizás, mérsékelt cikizés) és a megjelölt szövegek alapján.		
	A nem saját álláspont kifejtése, az empátia gyakorlása.	Valódi és fiktív élethelyzetek bemutatása.	
	Más korokban keletkezett szövegek, tárgyak, műalkotások másságának megtapasztalása.	Koncentráció énekekkel, rajzzal stb.	
	A különböző kultúrák eltérő életmódjának, szemléletének megtapasztalása néhány olvasott, látott példa alapján.		

Módszertani és értékelési javaslatok

Az ítézőképesség, az erkölcsi, esztétikai és történeti érzék fejlesztése kiemelten, de nem kizárólag az irodalomórák feladata az olvasmányokhoz kapcsolódóan. Az itt felsorolt feladatok nagy része tehát nem igényel külön időkeretet. Ideálisnak számít az az eset, ha a magyartanár egyben osztályfőnök is, hiszen akkor több lehetősége van e témák megbeszélésére, problémák szimulálására az egyén és a közösség egyidejű nevelésének érdekében.

A humorhoz és társaihoz, mint minden dolog értékeléséhez, mindig hozzá kell kapcsolni az empátia, az együttérzés vagy éppen a segítőkészség fogalmát, ahogy az udvarias, tapintatos megfogalmazás is jogos elvárás!

Az 5-6. osztályos fejlesztési szakasz kimeneti követelményei

1. Beszédkészség, szóbeli szövegek alkotása, megértése

A kapcsolatfelvétel és - megszakítás illemszabályainak ismerete. A testbeszéd és a hangosítás eszközeinek alkalmazása a beszédhelyzetnek megfelelően. Egyszerű szövegek alkotása olvasmányok és egyéni élmények alapján, a hallott szöveg megértése. A visszakérdezés és az elhangzottakra való reagálás lehetőségeinek ismerete.

2. Olvasás, írott szöveg megértése

Az élőbeszéd tempójával egyező folyamatos hangos és a szöveget értelmező csendes olvasás. Az olvasmányok témájának, szereplőinek, helyszíneinek, a szövegben kibontott cselekmény számainak azonosítása; az elsődleges, szó szerinti és az elvontabb, metaforikus jelentés felfogása. A lírai művek képiségének, zeneiségének élményszerű átélése, kifejezőeszközeinek megnevezése.

3. Írásbeli szöveg alkotása, íráskép, helyesírás

Jól olvasható, rendezett külsejű, lendületes írás. A tanult helyesírási alapelvek, szabályok alkalmazása másolás, tollbamondás és emlékezetből való íráskor és önálló szövegek alkotáskor. A helyesírási szabályzat használata. Rövid elbeszélés, leírás tárgyról, tájról, emberről (jellemzés) készítése olvasmány vagy egyéni élmény alapján.

4. A tanulási képesség fejlesztése

Motiváltság az ismeretszerzésre. A tanulás általános és az egyes tantárgyak befogadásához nélkülözhetetlen speciális technikáinak alkalmazása. Tájékozottság a könyvtári eligazodásban: információgyűjtés és -elrendezés. Jártasság a korosztály számára készült lexikonok, kézikönyvek használatában. Szabály és meghatározás szerkesztése. Keresés nem csak írásos információhordozóból.

5. Ismeretek az anyanyelvről

A nyelv rendszerszerűségének ismerete. A hangképzés, a hang és a betű, a hangtörvények, a szó jelentése és hanglakja összefüggéseinek a felismerése és megnevezése. A szavak, szóelemek, a szófajok és fajtáik jellemzőinek, helyesírási, nyelvhelyességi tudnivalóinak alkalmazása.

6. Ismeretek az irodalomról

A tanult irodalmi művek néhány adatának (téma, szereplők, cselekmény, szerkezet, nyelvi megformáltság (képiség, zeneiség) bemutatása. Képesség a műnemek és a tanult műfajok, a népköltészet és műköltészet közötti különbségek és hasonlóságok feltárására. Az időrend, az egyszerű ok-okozati viszonyok felismerése. A szerző és a cím azonosítása, a memoriterek biztos emlékezetbe vésése és hatásos felidézése.

7. Az ítélőképesség, az erkölcsi, esztétikai és történeti érzék fejlesztése

Rövid, néhány mondatos vélemény megfogalmazása olvasmány- és egyéb élmények hatásáról, a jó és a rossz, az igazság, az igazságtalanság, a humor tekintetében. Beszámoló az átélés élményéről.

7. TANÉV

Célok, feladatok

Az általános iskola utolsó szakasza már a középfokú oktatásra készít elő. Éppen ezért támogatni kell a diákok érzelmi, szociális és intellektuális érését annak ellenére, hogy tizenéveseink a pubertásnak talán a legnehezebb szakaszát élik át. Fejlesztésük érdekében személyiségük legjobb tulajdonságaira kell és lehet alapoznunk.

A kommunikációs kihívások és elvárások egyaránt felébreszthetnek bennük megfelelni akarást és tudást, és ezek ellenkezőjeként passzivitást vagy éppen dacot. Ha azonban érzik, tapasztalják tanáruk bizalmát és megértését, akkor csodára, önmaguk legyőzésére is hajlandók. Erre a pozitív vonásra kell a tanórák során építeni!

Magyar nyelvtanból új ismeret a mondat, bár annak tartalmi és szerkezeti szempontú felosztását és a mondatzáró írásjelhasználatot tanulták már. A nyelv rendszerének továbbépítése, gyakorlati alkalmazása több más mellett gondolkodási képességeik fejlődésére hat jótékonyan (rendszerlátás, kombináció, következtetés, problémamegoldás analízis, szintetizálás, összehasonlítás, általánosítás és konkretizálás lépések után). A mondatrészek és kifejezőeszközök felismeréséhez, a mondat szerkezetét megjelenítő mondatábrázoláshoz és a szóalkotáshoz pedig az alternatívák végiggondolása, a variációk kipróbálása, a helyes döntés meghozatala szükséges.

A mondat szó szerinti és a szövegkörnyezettől függő jelentésének feltárása s az összes mondattani ismeret szerepet játszik a szövegértés és -feldolgozás és természetesen a szövegalkotás színvonalának emelkedésében. A tanuláshoz ezen a fokon a korábbinál nagyobb erőfeszítés és szorgalom, előrelátás szükséges, hiszen hamarosan itt az iskolaválasztás.

Magyar irodalomból egyre közelebb kerülnek a tanulók a mindennapi tapasztalatuktól eltérő, tartalmi, nyelvi, esztétikai szempontból igényesebb klasszikus és mai szövegekhez, párhuzamosan a sok idejüket lefoglaló másféle kínálattal. Tanárnak és diáknak egyaránt meg kell küzdenie az igazi értékek győzelméért, de legalább elfogadásáért. Ehhez azonban nem elég a verbális ráhatás, mindenekelőtt élmény kell, élmény a javából!

Követelmények

- legyen képes a tanuló a nyelv rendszerszerűségének elfogadására a mondattani és a szóalkotás módjaival kapcsolatos ismeretek alapján;
- legyen jártas a tanultak értő használatában helyesírási, kifejező- és szövegértő képessége javítása érdekében;
- legyen jártas mind aktívabb társas nyelvhasználatban, kisebb vitában;
- tudjon tanulni, különböző információhordókat kezelni, belőlük adatokat keresni, azokat új helyzetben és céllal felhasználni;
- legyen képes az irodalmi alkotásokban és a mindennapokban megismert helyzetek és jellemek, érzelmek és gondolatok összefüggéseinek felismerésére, bemutatására, véleményezésére;
- fogadja el a műalkotásokból eléje táruló világ fiktív voltát;
- legyen jártas a zeneiség elemeinek és hatásának felismerésében, a formanyelv eszközeinek azonosításában;
- legyen jártas az olvasott és feldolgozott lírai, epikai és a látott drámai művek olvasott részleteiről való beszámolásban (író, cím, a kor és a mű kapcsolata, szerkezet, cselekmény, jelentős, esetleg váratlan fordulatok, fő- és mellékszereplők);
- ismerje a jellemzés módjait, tudjon készíteni egyszerűbb jellemzéseket;
- tudja megkülönböztetni a műnemeket és műfajokat, mindkettőbe besorolni a tanult műveket;
- legyen nyitott a játékos és humoros megoldásokra, különböztesse meg a humort az iróniától;
- legyen kitekintése egy-egy korszak legfontosabb társadalom- és művelődéstörténeti törekvéseinek összefüggéseire.

Az éves órakeret

Magyar nyelv: évi: 55 óra (egyik félévben heti: 2 óra, a másikban heti: 1 óra)

Magyar irodalom: évi: 55 óra (egyik félévben heti: 1 óra, a másikban heti: 2 óra).

1. Beszédkészség, szóbeli szövegek alkotása és megértése

Időkeret: folyamatos

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
A társas-társadalmi együttéléshez szükséges nyelvi és nem nyelvi képességek fejlesztése magánjellegű és kisközöségi helyzetekben. Az öntudat, a fellépés biztonsága, a saját mondanivaló kifejezésének igénye, mások személyének és véleményének megértése, tiszteletben tartása.	Alkalmazkodás a kommunikáció tényezőihez : cél, alkalom, partnerek, a köztük lévő viszony stb. előre tervezett és spontán helyzetekben. A nyelvi és nem nyelvi kifejezőeszközök használata, értelmezése (dekódolása) a beszédpartners megnyilatkozásaiban. Bemutatás, bemutatkozás élőszóban, telefonon.	Alkalmazkodás az ismert (amit már a partner tud) és az újszerű (hírtékű, korábban nem tapasztalt) közleményelemhez hangsúllyal, szó- és mondatrenddel.	Kommunikációs cél, helyzet, alkalom, beszélő, hallgató, beszédpartner) a köztük lévő (hivatalos, baráti stb.) viszony, a komm. kódja, csatornája.
	A különféle mondatok változatos és tudatos használata a közlési célnak és szándéknak megfelelően. Az intonáció gyakorlása.	Kezdeményezés, aktivitás a komm.-ban; igazságkeresés, konfliktustűrés, igazságra, a megoldás együttes keresésére törekvés.	Közlési szándék, tájékoztatás, kifejezés, véleménymondás, befolyásolás.
	A szöveg tartalmát és a beszélő szándékát tükröző kiejtés mód, helyes hangképzés, mondat- és szövegfonetikai eszközök megfelelő alkalmazására törekvés.		
	A testbeszéd, az arcjáték néhány jelének ismerete, törekvés ezek célszerű alkalmazására. A szemkontaktus jelentőségének megtapasztalása.	A távolságtartás differenciált megválasztása „nálunk és más nemzeteknél”, az ún. intim szféra tisztelete.	
	A beszédpartnerrel való együttműködés (megértő-segítő, együttműködést mutató, de passzív, elutasító, hárító-kibújó stb.) változatainak megismerése, megfelelő stratégia választása.		
	A látottak (átéltek) és a feltételezések (következtetések, hipotézisek stb.) megkülönböztetése nyelvi és metakomm. eszközökkel.		
	Mások véleményének meghallgatása, tömör összefoglalása többszereplős helyzetekben. Csatlakozás valamelyik véleményhez; ellenvélemény kifejtése érveléssel, cáfolással.		
	Memoriterek szövegű tolmácsolása kifejező szövegmondással.		

Módszertani és értékelési javaslatok

A beszédképességet és a szóbeli szövegek megértésének, alkotásának lehetőségeit valamennyi magyarórán preferáljuk. (A felelet is beszédmű!) Következétesen, mégis tapintatosan kell eljárunk, mert a tanulók nagyon különbözőek.

A nyelvi eszközök megtanulása nyelvtanórán történik, ám az olvasmányok (és a tömegkommunikáció) is bőven kínál megfigyelésre és értékelésre, elemzésre érdemes, érzelmeket, értelmet egyaránt kifejező mintákat. Találhatunk bennük követendő vagy elítélendő mintákat, csak nyitott szemmel-füllel kell vizsgálódnunk.

A tanulók szóbeli megnyilvánulásait többnyire verbálisan értékeljük, de időnként sor kerülhet osztályzásukra is.

2. Olvasás, írott szöveg megértése

Időkeret: folyamatos

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
Csendes olvasás különböző tartalmú, rendeltetésű (magán-célú, hivatalos, publicisztikai, irodalmi, ismeretterjesztő stb.) szövegek megértéséhez, szerkezetének feltárásához.	A csendes értelmező olvasás pontosságának fokozása. Kifejező hangos olvasás a szöveg előzetes tanulmányozása után.		
	Szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegek lehetséges jelentés(ei)nek csoportos, egyéni, irányított és önálló megértése. A szövegértési technikák gyakorlása: következtetés az olvasottak alapján a szerzőre, a korra, a műfajra, a stílusra.	Személyes vélemény, álláspont nyilvánítása, indoklása, megvédése az esetleges ellenvéleménnyel szemben.	
	A nyelvi eszközök és a jelentés összefüggéseinek felismerése szépirodalmi és másféle művekben tanári irányítással és önállóan. Az irodalmi szövegekben megjelenő egyszerűbb képek, alakzatok felismerése, értelmezésük gyakorlása.	Az íráskép az elrendezés, az írásjelek és egyéb vizuális jelek (illusztráció, ábra, grafikon) jelentéshordozó szerepe.	Köznyelvi szókép (kockaház), irodalmi szókép, megszemélyesítés, hasonlat, metafora.
	Az olvasott művekből merített vagy a megértésükhöz szükséges aktív és passzív szókincs gazdagítása önálló munkával.		
	Irodalmi, ismeretterjesztő és publicisztikai szövegek olvasása és megértése, a szövegelemző eljárások önálló alkalmazása. A téma, a résztema, a mondanivaló, a tartalmi párhuzamok, ellentétek felismerése, megfogalmazása, a lényeg kiemelése, adatkérés, ok-okozati kapcsolatok, feltárása, válasz kérdésekre, adott szempontokra, vázlatkészítés, összefoglalás.	A szövegértelmezés és az eredményes tanulás összefüggése. (Akarj és tudj tanulni!)	
	Különböző szépirodalmi és nem szépirodalmi műfajok közötti különbség megfigyeltetése a képszerűség és a tárgyszerűség összevetésével. A tájékoztató (hír) és a véleményközlő műfajok (kommentár) közötti különbség megfigyeltetése.	Kitekintés az írott és az elektronikus média műfajaira.	Tájékoztató sajtóműfaj: hír, tudósítás, interjú, riport; véleményközlő: kommentár, kritika; befolyásoló: hirdetés, reklám.

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
	Rövidebb és hosszabb irodalmi szövegek önálló olvasása házi vagy ajánlott olvasmányként, a szöveg feldolgozása előre megadott szempontok szerint. A tanulók bevonása az olvasmányok egy részének kiválasztásába. Vélemények hasonlóságainak, különbségeinek értékelése; a vélemények megfogalmazása.	Annak belátása, hogy eredeti szöveg nem helyettesíthető tartalmi kivonattal, rövidítéssel. Ilyenkor éppen az olvasmányélmény, az átélés, a beleképzelés, a gyönyörködés mozzanata marad el.	
	Rövidebb, a mai köznyelvtől eltérő (régies), archaizáló szövegek megértése egynyelvű szótárak, lábjegyzetek, kislexikonok stb. segítségével.	Annak megtagasztalása, hogy az idők folyamán a szókincs változik a leggyorsabban és a legszembetűnőbben.	

Módszertani és értékelési javaslatok

Az értő csendes olvasás a különböző szövegek elsajátításához ad segítséget. Ennek elsősorban itt van jelentősége, a kritikai olvasásnak a hibák, ellentmondások feltárásában, míg a kreatív olvasás közel jár az alkotás folyamatához. A megértett szöveg nyomán belsővé vált tudás, az olvasás közben átélt érzelmek, indulatok bemutatására pedig a hangos kifejező olvasás a megfelelő módszer. Az utóbbihoz és a saját szövegek elmondásához a beszédtechnikai eszközök további fejlesztése szükséges, azok szerepét a tartalmak, érzelmek közvetítésében nem lehet 7. osztályban sem mellőzni. Itt az ideje a sajtóban való rendszeres tallózásnak is!

A hangos olvasás időhiány miatt sajnos egyre inkább háttérbe szorul. Irodalomórákon mégis adjunk alkalmat a kifejező felolvasásra, a beszédtechnikai ismeretek tudatos felhasználására, a hallgató számára élményt nyújtó, a művészt megközelítő tolmácsolásra (a szöveg előzetes tanulmányozása után). A művészitől eltérő előismereteket és interpretációt igényelnek az ismeretterjesztő szövegek. Más a módszere esetükben a megértés és elsajátítás ellenőrzésének (kérdésre felelés, feladatmegoldás, teszt stb.) és olykor érdemjeggyel való értékelésének is.

3. Írásbeli szövegek alkotása, íráskép, helyesírás

Időkeret: folyamatos

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
Olvasható, rendezett írás, a nyelvi normákat követő helyesírás, önkifejezés egyéni sajátosságokat mutató stílusban az alapvető szövegtípusokban.	Esztétikus írásmód a tanulási szintnek megfelelően a tempó fokozásával. Az egyéniséget felmutató írásjegyek mellett törekedni kell az olvashatóságra is.	Részvétel pályázatokon, versenyeken, a korosztály számára hirdetett nyelvi mozgalmakban.	
	Szövegalkotás gyakorlása ismert szövegtípusokban és műfajokban (leírás, különböző nézőpontú elbeszélés, jellemzés, ismertetés, vélemény). Megadott vázlat felhasználásával vagy önálló vázlatlall lehet irányítani a figyelmet. Próbálkozás egy témának különböző szövegtípusban, műfajban való megfogalmazására.	A bekezdés megszerkesztése a tételmondatra, a bekezdések kezdő, befejező fordulataira, kapcsolóelemeire figyelve.	Bekezdés, tételmondat.

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
	A nyelvtani, nyelvhelyességi, helyesírási ismeretek és nyelvi elemek stílusértékéről tapasztaltak tudatos alkalmazása az iskolai fogalmazásokban, kreatív szövegekben.		Kreatív szöveg.
	Az önkifejezés képessége és a kreativitás megjelenése különböző műfajokban (párbeszéd írása és beszerkesztése elbeszélő fogalmazásba, dramatizálás, párbeszéd átírása elbeszéléssé).		
	Rövidebb beszámoló anyagának összegyűjtése, rendezése és írásba foglalása tanári irányítással, csoportosan.		

Módszertani és értékelési javaslatok

Az írásbeli kifejezőkészség fejlesztése köztes feladata a két részstúdiumnak, a helyesírás szintjének emelése viszont elsősorban a nyelvtanórákon történik a grammatikai alapok biztosításával. A fogalmazásnak sokszor nem a tanítása, hanem értékelése jelent nehézséget. Óvakodni kell a szubjektív megítéléstől, hiszen jól nyomon követhető a történet kitalálása, megszerkesztése, a témához illő stílusban való kidolgozása. Ebben a korban már kérhetjük a párbeszéd beillesztését, a fordulatosságot, a jellemzők megalapozottságát, a képzavarok és stílustalanságok kerülését és persze a jó helyesírás mellett az esztétikus külalakot.

A dinamikus sztereotípiaként működő, jó tempójú íráskészség csupán technikai feltétele az egyre bonyolultabb gondolatok lejegyzésének. A helyesírás ugyan soha nem nélkülözi a megfontolás mozzanatát, de ebben az életkorban (és a továbbiakban) a döntés gyorsítandó. Munka előtt és közben a tartalom, a közlendő végiggondolása szintén odafigyelést, gondos tervezést igényel akkor is, ha a vázlatot nem íratjuk le. A szövegalkotás, fogalmazás mindig megköveteli, hogy a tanuló formába öntés közben, szinte automatikusan döntéseket hozzon az anyag összegyűjtése és elrendezése, a nézőpontnak és más szabályoknak megfelelő megszerkesztése, a nyelvi eszközök kiválasztása, a teljes szövegmű megalkotása tekintetében. Az ilyen komplex tevékenység igazán megérdemli az adekvát értékelést, osztályozást!

4. A tanulási képesség fejlesztése

Időkeret: folyamatos

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
A tanuló emlékezeti típusának és gondolkodási képességének ismeretében lehet továbbfejleszteni az elsajátítás legtartósabb és leggazdaságosabb módját, a szöveges és vizuális információk (ábra, kép stb.) egyidejű felfogása mellett. A szöveg memorizálása, az ismétlés szerepének felfedezése.	Az önálló feladatvégzés, információgyűjtés és ismeretszerzés módszereinek megismerése, gyakorlása (segédkönyvek, a korosztálynak készült szótárak, lexikonok használata, ismeretlen szavak, kifejezések jelentésének megkeresése önállóan egynyelvű szótárakban, a tanult anyag (bármely tantárgyból!) bővítése különböző információhordozókból.	A lényeg kiemelése, a probléma újszerű vagy sokoldalú megközelítése, korrekt forráshivatkozás, a vázlatba beletekintő szabad előadás. Tantárgyi kislexikon használata, készítése csoportmunkával.	Forrásjegyzék, hivatkozás.
	Az egyénileg vagy csoportosan gyűjtött információk elrendezése, felhasználása a kitűzött célnak megfelelően.	Feleletterv készítése, jegyzetelés.	

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
	Elemi gyakorlottság az információk felhasználásában, a források megjelölésében.		Könyvészeti adatok.
	Önálló vázlatkészítés rövidebb szövegek alapján szavak, problémák megjelölésével, kérdések vagy kijelentések formájában.		
	Egyszerűbb szövegek vizuális környezetnek átlátása, ábrák, illusztrációk értelmezése a szöveggel összefüggésben. A tömegkommunikációból szerzett ismeretek adaptálása.		
	Az összefoglalás sajátosságainak ismerete, összefoglalás készítése megadott szempontok alapján tanári irányítással, csoportosan és önállóan. Összefoglalás mintájául érdemes tanulmányozni a különböző tankönyveket!		
	Jegyzetkészítés tanári irányítással. A tömörítés és a lényegkiemelés gyakorlása. A jegyzet alkotó felhasználása tanuláskor, reprodukáláskor.	A lámpaláz leküzdésének módszerei.	
	Az információ kritikus befogadásának megalapozása (azonos témáról különböző forrásokból származó információk összevetése tanári irányítással, csoportosan. A legjobb változat kiválasztása a döntésképesség és felelősségérzet fokozásával.		

Módszertani és értékelési javaslatok

Szoktassuk a tanulókat egyre alaposabb, körültekintőbb tanulásra, szüntelen visszacsatolásra, önelenőrzésre. Adjunk alkalmat az önálló vagy csoportos könyvtári kutatás, felkészülés eredményének bemutatására, újabb problémák tisztázására, vitára, lényeglátásra, összefüggések megtalálására a különböző információhordozókból.

5. Ismeretek az anyanyelvről

Időkeret: 35 óra

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
A mai magyar nyelv árnyalt és igényes használatához szükséges ismeretek az egyszerű mondat és a szóalkotás köréből.	A nyelvi egységek szerkezeti, jelentéstani összefüggéseinek megfigyelése (pl. az azonos szófajba tartozó szavak jellemzői, ezek összefüggése a szavak mondatbeli viselkedésével), azonos jelentésvizonyokat kifejező, de eltérő szerkezetű mondatok megfigyelése, szerkezeti átalakítása.	A nyelv és a beszéd. A mondatfajták, a mondatvégi írásjelek, az intonálás és a jelentés összefüggései.	Mondat, mondatfajták, szófaj, mondatrész.
A szóalkotás módjai: szóösszetétel, szóképzés; jelentésváltozás, szófajváltás; helyesírási kérdések.	A szavak jelentésére vonatkozó kreatív gyakorlatok; a szónál kisebb és nagyobb nyelvi egységek jelentést befolyásoló szerepének megtapasztalása.		Szóösszetétel, előtag, utótag, szóképzés, szófajváltás.
A mondat fogalma. Jelentés, funkció, megszerkesztettség (szövegbe való beszerkesztettség), hangzás.	Gyakorlottság és szándékosság a kommunikációt befolyásoló tényezőkhöz való alkalmazkodásban, kitüntetetten a más-más jelentésű és funkciójú mondatok használatában.	A mondatjelentés változása a kommunikációs helyzetnek megfelelően.	

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
A mondatok osztályozása tartalom, szerkezet, minőség szerint.	A helyesírási rendszer grammatikai meghatározottságának felismerése és gyakorlása az egyszerű mondat körében. A tulajdonnevek helyesírási szabályainak felelevenítése és alkalmazása.	A mondat szó szerinti és pragmatikai jelentése.	Mondategység, mondategész, egyszerű, összetett mondat, tagmondat, állító, tagadó mondat.
Az egyszerű mondat fogalma; tagolt és tagolatlan m., tö- és bővített mondat.	Mondatelemzési gyakorlatok; a mondategész felismerése.	A tagolatlan mondat fajtái: szerkesztett és szerkesztetlen mondat.	Tagolt és tagolatlan mondat. Tőmondat, bővített mondat, fő rész, bővítmény.
Az alany és az állítmány fogalma, fajtái, nyelvi kifejezőeszközei; az A-Á-i és a mellérendelő szószerkezet.	Logikai és nyelvtani egyeztetés. Központozás. Mondatelemzés aláhúzással, mondatábrával, a kifejezőeszközök feltüntetésével. Az igekötős igék helyesírásának, a -t végű igékkel kapcsolatos nyelvhelyességi tudnivalóknak és az igék teljes hasonulásának, toldalékolásának gyakorlása a mondaton belül.	A kell, lehet, szabad... stb. állítmány melletti alany. A szórend szerepe.	Igei, névszói, névszói-igei állítmány; határozott, határozatlan, általános alany. Szószerkezet, szintagma, alany-állítmányi és mellér. szószerk.
A tárgy fogalma és fajtái, kifejezőeszközei; a tárgyazs szószerkezet.	Felismerési, helyesírási és mondatelemzési gyakorlatok. Alany- és tárgyváltás-, kihagyás a szövegben.	Az igenévvvel kifejezett alany és tárgy tárgya. A határozó értékű tárgy.	Tárgy, határozott, határozatlan tárgy; eredmény-, iránytárgy, alárendelő szószerkezet, tárgyazs szintagma.
A határozó fogalma, fajtái, kifejezőeszközei. A határozós szószerkezet. Helyesírási és nyelvhelyességi kérdések: -ba, -be, -ban, -ben stb.	A határozói irányhármasság megfigyeltetése, nyelvhasználati tudnivalói. A tanult helyesírási szabályok tudatos alkalmazása az eszköz- és társhatározó, az eredet- és eredményh. stb. körében. Az alá- és mellérendelő szószerkezetek felismerése, helyesírása, mondatelemzési és mondatalkotási gyakorlatok.	Határozócsoporthat: helyféle, időféle, módféle, állapotféle és állandó határozók. Számhatározó, tekinteth., számállapoth., a fok- és mértékh. Összekapcsolt és kettős határozók.	Határozó, körülmény, helyhatározó, képes hh., időhatározó, módh., állapoth., eszközh., okh., célh., eredeth., eredményh., részeshatározó, hasonlító h.; vonzat, állandó határozó.
A jelző fogalma, fajtái, nyelvi kifejezőeszközei; a jelzős szószerkezet.	Mondatelemzési és szóválasztási feladatok. A névszói állítmány és a minőségjelző megkülönböztetése szórenddel és hangsúlylyal. A birtoklás kifejezésének változatai nyelvünkben. A többelēmű földrajzi nevekből, intézmény- és személynevekből képzett jelzők és a sorzámmal kifejezett jelzők helyesírása. Értelmező és vesszőhasználat.	A kijelölő jelző.	Jelző, minőség-, mennyiség-, birtokos, értelmező jelző. Jelzős szószerkezet.
Az egyszerű mondat központosítása: vessző, gondolatjel, zárójel, kettőspont, pontosvessző.	Mondataalkotási, -elemzési, helyesírási, nyelvhelyességi gyakorlatok.		
	Példák régebbi korok szövegei, szövegrészletei alapján a nyelvi állandóság és változás megfigyelésére.		

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
	Az anyanyelvi és az idegen nyelvi ismeretek összevetésének képessége, az egyes jelenségek egyre pontosabb megnevezése.	A határozók kifejezőeszközei a tanult idegen nyelven (előljárószó, vonzat stb.).	
	Az egész év során gyakorolni kell a helyesírási szabályzat, a szótárak, kézikönyvek használatát, az önjavítást.		

Módszertani és értékelési javaslatok

A két igen terjedelmes anyagrész (szóalkotás, mondat) eredményes átadása megköveteli, hogy racionálisan bányjunk a korábbi ismeretekkel, kerüljük tehát – ahol lehet –, a fölösleges újratanítást. Indokolt a folyamatos ismétlés és a belső nyelvi koncentráció a hangtan, a szófajtan, az alaktan, a jelentéstan, a helyesírás és nyelvhelyesség tekintetében.

A mondatrészek, szintagmák nem önmagukban töltik be szerepüket, hanem a mondategészben és a szövegben. Ezért az indukciós anyagok vizsgálatán kívül célszerű újabb, különböző témájú szövegekből választott mondatok gyűjtése, vizsgálata közösen és önállóan. Érdemes figyelmet fordítani a szövegbe épített mondatokra, a bőbeszédűség és a fölösleges ismétlés elkerülése érdekében.

A mondatok aláhúzásos és ágrajzos elemzése szintén nem öncélú. Egyrészt összefüggéseket láttat, gondolkodtat, másrészt jól előkészíti a 8. osztály anyagát, az alárendelt összetett mondatok témáját.

A szóalkotást mint a szókincs bővítésének nélkülözhetetlen módszerét tanítjuk, figyelemmel a helyesírára, a jelentés- és/vagy szófajváltásra.

A folyamatos értékelés mellett szükség van az évi 4 tudásszintmérő dolgozat megíratására. Egyre fontosabbá válik ebben a magát kereső, vetélkedésre kész kamaszkorban a helyi, megyei, esetleg országos versenyeken való megmérettetés, a nyelvművelő mozgalmakba való bekapcsolódás. Ösztönözzük és segítsük hát tanulóinkat ebben is!

Az éves időkeret felosztása

1. Ismeretszerzés, fejlesztési feladatok:	35 óra
2. Rendszerezés, ismétlés:	10 óra
3. Számonkérés, ellenőrzés:	8 óra
4. Irodalmi dolgozatok javítása:	2 óra
Összesen:	55 óra

6. Ismeretek az irodalomról

Időkeret: 39 óra

Tananyag (Alkotók, művek, memoriter)	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
I. Az irodalom mint művészet Az irodalom mint művészet legyen befogadható a kifejezési formák és a költői nyelv sajátosságainak felismerésével, megértésével! A művek kiválasztása és feldolgozása szolgálja az olvasóvá válást a szövegekből és a művön kívüli tapasztalatokból származó élményekkel,	Annak megtapasztalása és tudatosítása, hogy az elemző-értelmező olvasás elmélyíti az élmény- és tapasztalatszerzést.	Beszámoló a magánolvasmányok közül a legmélyebb nyomot hagyóról, részletek felolvasásával.	Novella, egyperces.

Tananyag (Alkotók, művek, memoriter)	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
<p>alapozza meg az újabb alkotások iránti érdeklődést, a képzelet mozgósítását, az érzelmekeltést, a személyes megszólítotttság folytán pedig a mű alapkérdése vál-jék saját problémává, értékrendje interiorizálódjék!</p> <p>Nádas Péter: <i>Hazug, csalo</i> Örkény István: <i>Gondolatok a pincében</i></p>			
<p>II. A lírai formanyelv A lírai formanyelv vizsgálata (szerkezeti változatok, szókincs, képiség). Csokonai Vitéz Mihály: <i>A Reményhez</i> Szegény Zsuzsi, a táborozáskor Robert Burns: <i>Falusi kislány</i> Wolfgang Goethe: <i>Vadrózsa</i> Szabó Lőrinc: <i>A légy</i> 6-8 teljes vers tanév folyamán.</p>	<p>Változatos ritmikai, zenei formálású lírai művek olvasása és feldolgozása a klasszikus és a kortárs magyar és világirodalom köréből. Hangulati hatásuk felismerése a tanult művekben.</p> <p>A főbb költői képek és alakzatok, szókincsbeli és mondattani jellegzetességek azonosítása a lírai szövegben. Az előbbieket jelentésteremtő szerepének megértése.</p>	<p>Művelődéstörténeti kitekintés. Témaazonosság: <i>Kölcsey Ferenc: A Reményhez</i></p>	<p>Ritmus, rím, ütemhangsúlyos és időmértékes verselés. Átképzeléses előadásmód. Felvilágosodás, rokokó, klasszicizmus.</p> <p>Epigramma, dal, helyzetdal.</p>
<p>III. Ismerkedés a romantika irodalmával <i>Kölcsey Ferenc: Himnusz, Huszt</i> <i>Parainesis (részlet)</i> 5-10 mondat próza <i>Vörösmarty Mihály: Szózat</i> <i>Petőfi Sándor: Nemzeti dal</i> <i>Egy gondolat bánt engemet</i> <i>Szeptember végén</i> <i>Föltámadott a tenger</i> <i>A helység kalapácsa (részlet)</i> <i>Arany János: Szülőhelyem</i> <i>Szondi két apródja</i> <i>Csalfa sugár</i> <i>A fülemile</i></p>	<p>Lírai és nem lírai verses és prózai műfajok megismerése és azonosítása, jellegzetességeik, tartalmi és formai sajátosságai megértése.</p> <p>A lírai mű beszédhelyzete, a megszólító-megszólított viszony néhány jellegzetes típusának megismerése és azonosítása. Téma, hangnem, beszédhelyzet és műfaj összefüggéseinek megfogalmazása néhány jellegzetes példán.</p>	<p>A kor és a mű összefüggései. A romantika mint korstílus. <i>Arany J.: Rendületlenül</i> Művelődéstörténeti kitekintés. Néhány élet- és pályarajzra vonatkozó adat ki-keresése.</p> <p><i>Heinrich Heine: 1849 októberében</i> (részlet) <i>Victor Hugo: Amit a költő 1848-ban gondolt</i></p>	<p>Romantika, a romantikus kép, himnusz, óda, rapszódia, víg-eposz, elégia, parainesis (= intelem).</p>

Tananyag (Alkotók, művek, memoriter)	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
IV. Házi és választható olvasmányok Beszámoló epikus művekről (szerkezet, cselekmény, fordulatok, fő- és mellékszál, fő- és mellékszereplők, jellemzésük). <i>Jókai Mór:</i> <i>A kőszívű ember fiai</i> vagy <i>Az arany ember</i> vagy <i>A lőcsei fehér asszony</i> <i>A nagyenyedi két fűzfa</i> V. A romantika és a realizmus határán <i>Mikszáth Kálmán:</i> <i>Szent Péter esernyője</i> <i>A néhai bárány</i> <i>A ló, a báránka és a nyúl</i> <i>A számár sine curában</i> vagy <i>A kis szeplős</i> <i>A pénzügyminiszter reggelije</i> vagy <i>A korlátfa</i> vagy <i>A. Dumas:</i> <i>Monte Cristo grófja</i> vagy <i>Jean Austin: Emma</i> Kb. 10 sornyi prózarészlet.	Elbeszélő művek önálló olvasása, feldolgozása, a klasszikus és a kortárs felnőtt és ifjúsági irodalom köréből. A szerkezet elemeinek felismerése, elkülönítése. A hétköznapi és a művészi kommunikáció sajátosságainak és különbözőségeinek felismerése. A szó szerinti és az átvitt jelentés felfogása. Kreatív történet-elbeszélési és történet-átírási gyakorlatok. A külső és belső jellemzés eszközei (környezet, ruházat, beszédmód, mások véleménye, kedvenc tevékenység stb.) a tanult művekben és saját fogalmazásokban. A közvetett idő- és térmegjelölések azonosítása, kikövetkeztetése a szövegösszefüggésből. Törekvés az idő- és térmegjelölések értelmezésére, az elbeszélés és a történet időrendje közötti eltérés és a különböző idősíkok érzékelésére, a művészi fikció valószínűsítésére. Az elbeszélői nézőpont és beszédhelyzet érzékelése a tanult művekben. Előreutalások és késleltetések megkülönböztetése.	További olvasmányok: <i>Petőfi Sándor:</i> <i>Okatootáia</i> <i>Mikszáth Kálmán: A jelek mesterei</i> <i>Az elfelejtett rab</i> <i>Anton Pavlovics Csehov:</i> <i>A tokba bújt ember</i> <i>Krúdy Gyula:</i> <i>Az ősök</i> <i>Charles Dickens:</i> <i>Karácsonyi ének</i> <i>Ray Bradbury:</i> <i>Fahrenheit 451</i> <i>Mándy Iván: Tizenhat éven alul</i> <i>Jules Verne:</i> <i>Két évi vakáció</i> Dramatizálás, más megoldások keresése.	Karcolat, tudományos-fantasztikus mű (sci-fi). A jellemzés eszközei. Műbeli idő és tér, fikció. Nézőpont, beszédhelyzet.
VI. Ismerkedés a drámai műnimmel <i>W. Shakespeare: Romeo és Júlia</i> vagy: <i>Szigligeti Ede: Liliomfi</i>	Dramatizált formák, dialógusok, drámai művek közös és önálló olvasása, feldolgozása. Szituációk, instrukciók értelmezése és megjelenítése. Az írói közlés, utasítás és a szereplők beszéde (replikái) közötti nyelvi különbségek megfigyeltetése. Közös színházlátogatás.		
VII. Kitekintés a kommunikáció egyéb formáira	A vicc, a pletyka és hatása. Gyűjtőmunka, tematikai osztályozás. A műfaj időhöz, eseményhez, személyhez kötöttsége. Szellemesség, egyéni hang, máskor nyelvi igénytelenség.	A reklám mint befolyásoló szöveg. A popzene mint tömegszórakoztató műfaj.	

Módszertani és értékelési javaslatok

Meg kell találni a kellő arányt az irodalomolvasás, a művek középpontba állítása, az összefüggések, értékek keresése és a tételes tudást követelő, (jobbára bebiflázott anyagból) házi vizsgára való felkészítés terjedése között. Ez utóbbit általánosan nem javasoljuk, kötelezővé tételét ebben az életkorban kerülendőnek tartjuk! Időnként persze szükséges a tanultakról való igényes beszámoló egyéni vélemény kifejtésével kiselőadás formájában, de csak differenciáltan. A vizsgánál fontosabb és célravezetőbb a csoportos és önálló, egyre elmélyedőbb, az olvasott-látott művek hatására is rákérdező tanári-tanulói tevékenység, az elméleti ismeretek felhasználása önálló "műelemzési ujjgyakorlatok" közben és élményszerű fogalmazások írásakor.

Ismét felhívjuk a figyelmet a felsorolt művek közötti válogatás lehetőségére és felelősségére, mert a megismerés mélysége fontosabb, mint a mennyiségelvű felületesség, a dilettantizmus. Sokat segíthetnek

a feldolgozást megindító, időnként továbblandító jó tanári instrukciók, megjegyzések, ötletek és a tan-könyvi magyarázó szövegek

Azt mindenképpen el kellene tudni érni, hogy a művekkel való foglalkozás eredményeként ne csak az egyén és a mű között jöjjön létre (én-ő / = a mű szereplői, eseményei stb.), kommunikáció), hanem a diák-ban meginduljon a kíváncsi önmagára ismerés, a szereplőkkel való azonosulni tudás, a folytatás előtér-lezése stb. (én-én kommunikáció) legalább elemi fokon.

Az éves időkeret felosztása

1. Ismeretszerzés, fejlesztési feladatok:	39 óra
2. Rendszerezés, ismételtes:	10 óra
3. Számonkérés, ellenőrzés:	6 óra
Összesen:	55 óra

7. Az ítéloképesség, az erkölcsi, esztétikai és történelmi érzék fejlesztése

Időkeret: folyamatos

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
Önálló gondolkodás, az önkifejezés kultu-ráltsága, a kulturális és történelmi másság felismerése, megér-tése, elfogadása és tisztelete. A műal-kotások aktív befo-gadása, igény és fo-gékonyság a műél-vezetre, a műalkotás fiktív létmódjának megértésére.	A tetszésnyilvánítás árnyaltabb nyelvi for-máinak elsajátítása, az eltérő ízlésítéletek különbségének megértése és elfogadása.	Testbeszéd: taps, kézfogás, elismerő tekintet, (kevésbé ajánlott: füty, dobogás stb.). Verbális: gratulá-ció, néhány elis-merő szó, kifej-tett vélemény ér-vekkkel stb.	Tetszésnyil-vánítás.
	A helyzet-, a jellemkomikum a művészet-ben, a szerzői modalitás különféle formái-nak azonosítása, jelentésteremtő szerepük felismerése (pl. irónia, gúny, paródia).	<i>Petőfi Sándor:</i> <i>Levél Arany Já-noshoz</i> (<i>Meghaltál-e...?</i>) <i>Jonathan Swift:</i> <i>Gulliver Liliput-ban</i> <i>Rejtő Jenő: Szőke ciklon</i> <i>Karinthy Frigyes:</i> <i>Így írtok ti</i> (<i>részlet</i>)	Irónia, gúny, pa-ródia.
	Az önálló műbefogadás mind teljesebb és gyakoribb megtapasztalása, a hatásra ref-lektálás csoportos beszélgetésben és önál-lóan. A beszélgetés stílusa alkalmazkodjék a tárgyalt műalkotás stílusához.	Az alternatív mű-vek véleménye-zése, illusztrálá-sa, egyes részei-nek dramatizálá-sa.	
	Az igazság és a nézőpont, a személyes és a közösségi igazság konfliktusának megértése különféle helyzetekben és szövegekben. A konfliktuskezelési eljárások megfigyelése és reflexiója különböző műalkotások, mindennapi szövegműfajok és helyzetek kapcsán. Aktív részvétel megbeszélésben, vitában.	Konfliktuskezelé-si technikák: egymás nézetei-nek tisztázása, közelítése, a nyílt összecsapás, a személyeskedés elkerülése, közös döntés kölcsönös engedményekkel,	Konfliktuskerü-lés, kompromisz-szum.

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
		az engedékeny fél kompenzálása, kilépés a helyzetből, együttműködés vélemény- és érdekegyeztetéssel, tárgyalás, alternatívák	
	Az életkortól függő szemlélet megfigyelése irodalmi és mindennapi szövegműfajokban.	Szimulációs gyakorlatok olvasmányok, tapasztalatok alapján.	

Módszertani és értékelési javaslatok

A szélsőségesen kritikus hajlamot megfelelő keretek között célszerű érvényesíttetni. Az ítéletek, vélemények kimondásához és elfogadásához egyaránt kell erő. Ez utóbbit is gyakoroltassuk olvasmányokhoz és egyéni tapasztalatokhoz kötöten.

Törekedni kell az egysíkú, sommás vélemények helyett érvekkel megtámogatott nézetek konfliktuskerülő kifejtésére.

A véleményformálás értékelése leginkább az irodalmi anyaghoz kapcsoltn célszerű.

8. TANÉV

Célok, feladatok

Az utolsó évfolyamra a tanulók valamelyest megnyugszanak, s a dédelgető általános iskolához való ragaszkodás és az elvágyódás kettősségét élik át. Ha olvasmányaik egy része párhuzamot, magyarázatot kínál belső vívódásaikra, akkor könnyebben választanak – nem pusztán időtöltésből – értékes irodalmat, klasszikust és mait, magyart és külföldit. És akkor az irodalomtanár fellélegezhet: sokat tett a rájuk bízottak szocializálásáért, a pozitív értékek és minták értő befogadásáért. És még ebben az évben is tesz a 20. századi irodalom megismertetésével, a gyerekek számára is többretekintő üzenetet küldő művek boncolgatásával.

A magyar nyelvtan tanulmányozása az összetett mondat megismertetésével és az eddig tanultak végső összegzésével ér véget. Mivel az általános iskola nem befejezett képzést nyújt, ezért nem tanulunk még alapfokú nyelvtörténetet és szövegtant sem, csupán tapasztalati alapon utalunk egyes jelenségekre. Nem érdemes megemészthetetlen ismeretek újabb halmazával megterhelni a nyolcadikosokat. Bőven jut idejük középfokon az itt nem tárgyalt anyagrészekre. Fontos viszont a grammatikai alapozású helyesírási, szövegértési és -alkotási területek állandó továbbfejlesztése a későbbi iskola- és pályaválasztás igényeire is gondolva.

Követelmények

- legyen képes a tanuló a nyelv rendszerszerűségének belátására az összetett mondat és az eddigi leíró nyelvtani ismeretek birtokában;
- legyen jártas mondatelemzésben, a tagmondatok sorrendjének, az összetett mondat fajtáinak, a tagmondatok egymáshoz való viszonyának feltárásában;
- legyen jártas a tanultak tudatos használatában helyesírási, kifejező- és szövegértő feladatainak elvégzésében, az idézés és párbeszéd jelölésében;
- legyen igényes minden munkában, javítsa önállóan saját szövegeit a szabályok felidézésével;
- tudja a különböző helyzetekben adekvátan használni anyanyelvét, beszéljen érthetően;
- tudjon különböző technikai berendezésekből nyert információkból, mindenekelőtt szövegekből merítve értelmesen tanulni, új ismereteit a korábbiakhoz kapcsolva könnyedén felidézni és használni;
- legyen reális énképe, tisztelje a máságot szűkebb és tágabb környezetében;
- legyen képes az értő és kifejező olvasás mellett kritikai és kreatív olvasásra, valós és virtuális csatornákon felfogott jelek értelmezésére, megválaszolására;
- legyen képes az irodalomolvasásnak arra a fokára, amely a szöveget és írott képét szerves egységként fogja föl (képvers, szövegtárgyi illusztrációk stb.);
- legyen jártas a megismert műfajok, műnemek stílusalakzatok, szóképek felismerésében, megnevezésében, a mű idejében és terében való tájékozódásban;
- legyen elemi ismerete a magyar irodalom nagyobb korszakairól, tudjon néhány életrajzi adatot felidézni, memoritert élményszerűen előadni;
- legyen kitekintése a társművészetekre, tegyen különbséget az értékes irodalom, a lektűr, a teleregény, a szappanopera stb. között.

Az éves órakeret

Magyar nyelv: évi: 55 óra (egyik félévben heti: 2 óra, a másikban heti: 1 óra)

Magyar irodalom: évi: 55 óra (egyik félévben heti: 1 óra, a másikban heti: 2 óra)

1. Beszédkészség, szóbeli szövegek alkotása és megértése

Időkeret: folyamatos

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
<p>A beszédkészségnek és a szóbeli szövegek megértésének fejlesztésével önismeretre, önbecsülésre, az ezeken alapuló magabiztos fellépésre és mások személyiségének tiszteletére, véleményének megbecsülésére nevelés.</p> <p>A verbális és nonverbális kommunikáció összhangja (hitelesség) és ennek hiánya. Az ellentét feloldására törekvés. Részvétel változatos helyzetekben: pénzváltás, váratlan találkozás, segítségkérés, hiba beismérése, bocsánatkérés, társalgás, előadás, felszólalás, magyarázat stb. A kulturált nyelvi magatartás szabályainak ismerete és betartása a beszédpartner szempontjainak figyelembevétele. A tanult nyelvi rétegek szókészletének felhasználása a különböző beszédműfajokban.</p>	<p>Alkalmazkodás a kommunikációs folyamat tényezőihez különféle konkrét beszédhelyzetekben.</p> <p>A tartalom, szerkezet és minőség szerint eltérő mondatok tudatos használata a közlési célnak és szándéknak megfelelően.</p> <p>A szövegfonetikai eszközök tudatos és hatásos használata. Az egyéni beszéd-sajátosságok megfigyelése, azok pozitívumainak hangsúlyozásával önismeretre, az önkifejezés és önérvényesítés lehetőségeinek fokozására törekvés.</p> <p>A testbeszéd ismert és gyakorolt jeleinek további alkalmazása, a szemkontaktus és a távolságtartás jelentőségének megtapasztalása.</p>	<p>A tömegkommunikációs eszközök ismerete és felhasználása az egyes kommunikációs helyzetekben.</p> <p>A szövegtípusok ismerete.</p> <p>Közlő szövegek: elbeszélés, vélemény, kritika, ígéret, magyarázat, hír, tudósítás, jegyzőkönyv, használati utasítás, recept, leírás, jellemzés, meghatározás.</p> <p>Befolyásoló szövegek: érvelés, vita, következtetés, tanács, reklám.</p> <p>Kapcsolatot ápoló szövegek: köszönés, megszólítás, beszélgetés kezdeményezése, társalgás, felköszöntés, vicc.</p>	<p>Tájékoztató, véleményközlő és befolyásoló műfajok (műsorok) és közlemények.</p> <p>Szemkontaktus, távolságtartás, a távolság változtatása; az intim térköz.</p>
	Törekvés a beszédpartnerrel való empátikus viszony kialakítására.		Empátia, együttműködés, elutasítás.
	Különböző beszédműfajok kommunikációs technikáinak alkalmazása és értékelése a szándék, a hatáskeltés eszközei és a kommunikáció eredményessége szempontjából.		
	Mások véleményének megértésen alapuló tömör reprodukálása pl. vitában.		
	Különböző dramatikus formák kipróbálása (helyzetgyakorlat, improvizáció, versmondás, diákszínjáték stb.)		

Módszertani és értékelési javaslatok

A nyolcadik osztály összegzi a kommunikációs képességeket mind a közlő, mind a befogadó (hallgató) szempontjából. Ezért fontos, hogy legyen a tanulóknak alkalmuk magukat kipróbálni különböző helyzetekben. Az így elért siker ösztönzi és megkönnyíti a szövegekben talált hasonló vagy az átélttől különböző szituációk, sorsok, ellentmondások és szépségek feltárását, megértését.

Mind a művészi szövegek tanulmányozása, mind az írott sajtó, a szövegértés szempontjából is kitűnített helyzetben lévő rádió, televízió ajánlatai között válogatni kell tudni, értékorientált fogyasztói szokások kialakítására, megszilárdítására törekedni, elérve az alacsony kultúra nem szerencsés hatásainak és a manipulációs szándék felismerésének, elhárításának formálódását.

2. Olvasás, írott szöveg megértése

Időkeret: folyamatos

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
Különböző témájú és rendeltetésű (szépirodalmi, ismeretterjesztő, hivatalos, köznapis stb.) szövegek csendes és hangos olvasása, fel fogása, szó szerinti és átvitt jelentésének feltárása a tanult szövegelemző eljárások alkalmazásával.	Értelmező csendes olvasás, előzetes tartalmi áttekintés után biztonságos, kifejező felolvasás.	Olvasónapló vezetése, könyvismertetés, -ajánlás; sajtófigyelő.	
	A szépirodalmi és más szövegekben pontosan ki nem fejezett gondolatok, jelentések, összefüggések kikövetkeztetésének és megértésének gyakorlása. Ismerkedés a szövegértési technikákkal : cím, téma, tér- és időszerkezet, szereplők, ismétlődő motívumok, kulcsszavak, globális jelentés, előrehaladás, a szöveg elejének, végének kijelölése, esetleges jegyzetek, bibliográfia, tartalomjegyzék áttekintése, a tartalmi előzmények felidézése, a lehetséges következmények előrevetítése, szerkezeti tagolás, valóságtartalom, arra való utalások, jelentéshálózat felderítése, vázlat-, jegyzetírás, összefoglalás, adatkeresés, ok-okozati összefüggések feltárása, válasz kérdésekre, a nyelvi eszközök és funkciójuk felismerése.		
	Az aktív és passzív szókincs továbbfejlesztése. Különbségtétel a különböző szépirodalmi és nem szépirodalmi műfajok (tájékoztató, véleményközlő stb.) között. Hosszabb-rövidebb kijelölt és választott olvasmányok feldolgozása megadott szempontok alapján.		
	Az olvasmányokban található régies és népies szóalakok felismerése, megértése segédeszközökkel (egynyelvű szótárak, jegyzetek, lexikonok stb.).		
	Különböző vélemények összevetése, különbségük, hasonlóságuk megfigyelése, saját és közös vélemény kialakítása szóban és írásban.		

Módszertani és értékelési javaslatok

Lehetetlen bármely tantárgy időben körülhatárolt feldolgozása az olvasási és a szövegértő képesség állandó fejlesztése nélkül. Az elmélyülő-elemző néma olvasás, a megértést és mások gyönyörködtetését is szolgáló kifejező felolvasás tehát továbbra is gondozandó terület. Az előbb felsorolt eljárások közül a cél-nak megfelelően kell válogatni, új szövegtudatosító eljárásokat kipróbálni a siker érdekében. Ha a tanuló például azért nem fogja föl az olvasottakat, mert nem tiszták a szakmai fogalmai, vagy nem ismeri a művelődéstörténethez, nemzeti hagyományainkhoz köthető szavakat, akkor bizony nem nélkülözhető a szó-tárazás a „képernyő-nemzedék” számára!

A fejlődést verbálisan nyugtázni, a továbbhaladást ösztönözni, a teljesítményt időnként osztályozni kell.

3. Írásbeli szövegek alkotása, íráskép, helyesírás

Időkeret: folyamatos

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
<p>Kreativitás az írásbeli munkákban a nyelvtani kapcsoló eszközök értő alkalmazásával (kötőszó, utalás névmással, határozószóval, az igeidők változtatásával, egyeztetéssel, szó- és mondatrenddel stb.).</p> <p>A mondanivaló térbeli, időbeli, logikai elrendezése, kísérlet a szabályoktól való elszakadásra (felbontott időrend, in medias res kezdés, visszapillantó előadásmód stb.).</p> <p>Ügyelni kell a stílus-eszközök mérték-tartó használatára, főleg halmozásuk kerülésére, a szöveg kifejező-rejének, az idézetek szerves beépítésének, az árnyalt kifejezőmódnak az íráskép esztétikumának fokozására.</p> <p>Tapasztalatszerzés a mindennapi élet néhány hivatalos iratának helyes kitöltésében vagy megszerkesztésében (kérdőív, nyugta, elismervény, feladó-vevény, kérvény, pályázat, önéletrajz).</p>	<p>Olvasható, rendezett írásmód a tanulási szintnek megfelelően.</p> <p>A nyelvtani, helyesírási, nyelvhelyességi, szóválasztási ismeretek és a stílusértékekkel kapcsolatos megfigyelések tudatos alkalmazása a szokásos és kreatív fogalmazásokban.</p> <p>Szövegalkotási képesség többféle szövegtípusban és műfajban (különböző leírás, elbeszélés változatos sorrenddel, más-más nézőpontból, jellemzés különböző eszközökkel önállóan vagy elbeszélés részeként, párbeszéd és idézet beépítése, ismertetés, vélemény készítése).</p>	<p>Résztvétel iskolai és azon kívüli pályázatokon, versenyeken, az önbizalom és az egészséges önértékelés erősítésével.</p>	<p>Az irodalmi és mindennapi műfajok.</p>

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
	Az önkifejezés képessége és a kreativitás különböző műfajokban (párbeszéd szerkesztése, dramatizálás, párbeszéd átírása epikus formába, érvelés). Gondolatok, érzelmek, képzetek kifejezése különböző nézőpontból.	Az érvelés és cáfolás gyakorlása. Az érvelés szempontjai: igazságkeresés, a saját álláspont igazolása tényekkel, adatokkal, autentikus forrásokra hivatkozással; hajlandóság a másik fél érveinek elfogadására, kölcsönösen jó álláspont kialakítása. Tilos a partner személyének sértegetése, gúnyolása, tények helyett tekinthetetlenre, saját hatalmunkra, előnyös helyzetünkre utalni meggyőzés, beláttatás helyett.	
	Rövidebb beszámolók anyagának összegyűjtése, rendezése, írásba foglalása tanári irányítással, csoportosan és önállóan. Feleltetv alapján tétel kidolgozása.		

Módszertani és értékelési javaslatok

Bármilyen témáról, műfajról van szó, nyolc év eredményeként jól formált szöveget kell tudni alkotni a tartalmi összefüggések megteremtésével, a nyelvtani utaló- és kapcsolóelemek felhasználásával, a tanult és gyakorolt szövegépítő és -javító eljárásokkal. Az árnyalt fogalmazás, az idézetek szerves beillesztése, az egyéni vélemény kifejtése és indoklása, a látásmód izgalmasága, saját stílusvonások megjelenése, a szerkesztési eljárások biztonságos kezelése mind-mind a formálódó személyiség egyszerűségét hivatott bizonyítani. A kevésbé tehetségesektől is meg lehet követelni az értelmes, mintakövető szövegalkotást!

A kötött formájú írásművek (önéletrajz, kérvény stb.) készítésekor követelmény a kötöttségek megtartása és az udvarias, nyelvileg korrekt munka.

Ne maradjon el a rész- és teljes szövegek tanári javítása, értékelése, szükség esetén a javítás módjainak megjelölése, illetve a jól előkészített fogalmazások osztályozása.

4. A tanulási képesség fejlesztése

Időkeret: folyamatos

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
Ki kell terjeszteni a tanulás forrásait és lehetőségeit. Válgatja a tanulók természetes szokásává a könyvtár és az egyéb információhordozók	Önállóan gyakorolni kell az információgyűjtést és a különböző információhordozókból való ismeretszerzést (lexikonok, egynyelvű szótárak, kézikönyvek, internet stb.). Ismeretlen szavak, kifejezések jelentéseinek pontosítása, a tananyag adott szempontú kiegészítése.	Sajtófigyelő megszervezése, tudatos műsorválasztás.	

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
használata, a belőlük nyert adatokra való korrekt hivatkozás. Legyenek képesek saját problémáikra és a kapott feladatok elvégzésére anyagot, tényt, példát gyűjteni, azokat rendezni, felhasználni szóban vagy írásban.			
	A gyűjtött ismeretek újszerű elrendezése és a kitűzött célnak megfelelő felhasználása.		
	Elemi gyakorlottság a források megjelölésében.		
	Vázlatkészítés rövidebb szöveg alapján vagy szövegalkotáshoz.		Elővázlat, utó-vázlat.
	A szövegek vizuális környezetének átlátása, ábrák, illusztrációk értelmezése a szöveggel összefüggésben.		
	Összefoglalás készítése megadott szempontok alapján tanári irányítással, csoportosan és önállóan.		
	Jegyzetkészítés tanári irányítással. A tömörítés és a lényegkiemelés gyakorlása.	Vázlatolás és jegyzetelés a tanórán. A leírtak alkotó felhasználása.	Jegyzet.
	Az információ kritikus befogadásának megalapozása (azonos témáról különböző forrásból származó információk összevetése tanári irányítással, csoportosan).		

Módszertani és értékelési javaslatok

A tanulás, ismeretszerzés forrásait és módszereit mindig bővíteni kell az egyéni érdeklődésnek és a sajátos emlékezetbe vésési módszerek (látási, hallási, motorikus típus) eredményességének megfelelően a későbbi iskola, majd munkahely igényeire is gondolva. Nem hanyagolható el az élethosszig tartó tanulás szükségességének elfogadtatása sem. Nem elég tehát az egykönyvűség, még a „könyvűség” sem, amikor számos más forrásból is lehet és kell tanulni. Amire azonban újra és újra figyelmeztetni kell a tanulókat: az a korrekt hivatkozás, a források és idézetek, számítógépes programok stb.) jogtisztta felhasználása.

5. Ismeretek az anyanyelvről

Időkeret: 35 óra

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
A nyelvi egységek.	A nyelvi egységek szerkezeti, jelentéstani összefüggéseinek megfigyelése (pl. az azonos szófajba tartozó szavak jellemzői, ezek összefüggése a szavak mondatbeli viselkedésével; azonos jelentésviszonyokat kifejtő, de eltérő szerkezetű mondatok megfigyelése; szerkezetük átalakítása. A nyelvi egységek szövegbeli (kommunikációbeli) szerepének megfigyelése.	A kulcsszó és a tételmondat szerepe a szövegben. A szavak szótári és kontextuális jelentése. A mondatjelentés és a szituáció összefüggése.	Nyelvi egységek.

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
	A szavak jelentésére vonatkozó kreatív gyakorlatok, a szónál kisebb és nagyobb nyelvi egységek jelentésének, valamint a nyelvi szerkezetből, formából fakadó jelentések megismerése.		
Az összetett mondat szerkezete, fajtái, a tagmondatok sorrendje. A szórend kérdései az egyszerű és az összetett mondatban. A mondatrend tudnivalói (felcserélhető és fel nem cserélhető sorrendű összetett mondatok.). A többszörösen összetett mondat. A szöveg és a mondat viszonya.	Az összetett mondat felismerése, központosítása. A tagmondatok közti tartalmi-logikai és nyelvtani viszony felismerése, megkülönböztetése.	Az összetett mondat stílusértéke, hatása a szövegben.	Összetett mondat, mondategész, tagmondat, mondategység, főmondat, mellékmondat, utalószó, kötőszó.
Az alárendelő összetett mondat; utaló- és kötőszók. A mondatrészi szerep érvényesülése a tagmondatokban. Az alárendelő összetett mondat központosítása. Az alárendelő összetett mondat fajtái: alanyi, állítmányi, tárgyi, határozói, jelzői mellékmondat; utaló- és kötőszók.	Az alárendelő összetett mondat fajtáinak elemzése, jelölése. A mellékmondatkal kifejtett mondatrész felismerése mondatzsugorítással, a hiányzó utalószó pótlásával. A vonatkozó névmás nyelvhelyességi kérdései, különös tekintettel az „aki” nemkívánatos terjedésére. Alapvető tájékozottság a mindennapi kommunikációs és az irodalmi stílusjelenségek körében, különös tekintettel az összetett mondatok használatára.	Egyidejűség, elő- és utóidejűség. Az utalások sokszínűsége.	Alárendelő összetett mondat, alanyi, állítmányi, tárgyi, határozói és jelzői mellékmondat.
A többszörösen összetett mondat. Sajátos jelentéstartalmú mondatok: feltételes és hasonlító összetett mondat. Az idézés esetei, sorrendje, helyesírása.	Mondatelemzési és -ábrázolási gyakorlatok. Nyelvhelyességi kérdés: amennyiben kötőszó ha helyett! A mint kötőszó előtti vessző szükségessége hasonlításakor, elmaradása állapot kifejezősekor. A helyesírási szabályok önálló alkalmazása, a helyesírási kézikönyv használata. Az idézetfajta és a párbeszédek jelölése. Javítás tanári irányítással és önállóan.	Szó szerinti (egyenest) és tartalmi (függő) idézet.	Többszörösen összetett mondat. Sajátos jelentéstartalmú m., feltételes jelentéstartalmú, hasonlító mondat. Idéző mondat, idézés.
A mellérendelő összetett mondat fajtái, kötőszavai, jelölésük. A kapcsolatos, az ellentétes, a választó, a következtető, a magyarázó mondat. Felcserélhető és fel nem cserélhető mondatrend.	Az anyanyelv és a tanult idegen nyelv összevetésének a képessége, az egyes jelenségek egyre pontosabb megnevezése.	Az okok és következmények kifejezése alárendelő és mellérendelő összetett mondatokkal.	Kapcsolatos, ellentétes, választó, következtető, magyarázó összetett m.

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
	Az összetett mondatok stílusértékének megtapasztalása, alkalmazása.	A nyelvi szintek áttekintése.	
A mai magyar nyelv jellemző tulajdonságai.		Nyelvünk élete.	
		Nyelvünk eredete. A nyelvrokonság fogalma, ismérvei. Nyelvünk a finnugor nyelvcsalád tagja. A magyar nyelv rokonságával kapcsolatos babonák cáfolata.	Nyelvtípus, nyelvrokonság.

Módszertani javaslatok

A leíró nyelvtani és a kapcsolódó ismeretek csak a tanár és a tanulók együttes, szervezett munkájával dolgozhatók föl az előírt szinten. A frontális osztálymunka és az egyéni feladatvégzés mellett helyet kell kapnia a csoportos foglalkozásnak, a kiselőadásnak és a vitának többek között. Érdemes a munkafüzet feladatait kiegészíteni a feladatgyűjtemény beiktatásával a tanórán és otthon, továbbá felhasználni a tanulók ötleteit, a nyelvi kérdések iránt megnyilvánuló affinitásukat is.

A választhatóan feldolgozható és a szétszórt információkból kialakuló, de még közel sem koherens képet nyelvünk eredetére, és rokonságára vonatkozóan ki kell egészíteni a tanult idegen nyelvvel (nyelvtípussal) való összevetéssel, illetve a tanulócsoporthoz lévő nemzetiségiek vagy idegen ajkúak anyanyelvével való összehasonlítással. Egyébként meg nem kerülhető elvi kérdés, hogy nincs jó és rossz, szép és kevésbé szép nyelv, hiszen a kommunikációban betöltött szerepük és a hozzájuk fűződő érzelmi viszony alapján a nyelvek egyenlőek!

A tanév során 4 tudásszintmérő dolgozatot kell íratni.

Az éves időkeret felosztása

1. Ismeretszerzés, fejlesztési feladatok:	35 óra
2. Rendszerezés, ismétlés:	10 óra
3. Számonkérés, ellenőrzés:	8 óra
4. Irodalmi dolgozatok javítása:	2 óra
Összesen:	55 óra

6. Ismeretek az irodalomról

Időkeret: 29 óra

Tananyag (Alkotók, művek, memoriter)	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
I. Lírai művek a XX. századból A tanult alkotók és művek időbeli és térbeli elhelyezése, néhány élet- és korrajzi adatuk ismerete, a kortársi és társzművészeti kapcsolatok feltárása. Változatos témájú művek olvasása és feldolgozása a magyar és világirodalomból. <i>Karinthy Frigyes: Előszó</i>	Annak megtapasztalása és tudatosítása, hogy az elemző-értelmező olvasás elmélyíti az élmény- és tapasztalatszerzést.	Karinthy Frigyes tanult műveinek felidézése. Kitekintés a századforduló és a XX. sz. első felének művészet-történetére.	

Tananyag (Alkotók, művek, memoriter)	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
<p>Ady Endre: <i>Szeretném, ha szeretnének</i> <i>A föl-földobott kő</i> <i>Őrizem a szemed</i> <i>Üzenet egykori iskolámba</i> <i>Kosztolányi Dezső: A szégyen kisgyermek panasza</i> c. ciklusból <i>A doktor bácsi</i> <i>Mostan színes tintákról álmodom</i> Babits Mihály: <i>Messze... messze...</i> Bólyai <i>Balázsolás</i> Tóth Árpád: <i>Április</i> Juhász Gyula: <i>Milyen volt ...</i></p>	<p>Változatos ritmikai, zenei formálású lírai művek olvasása és feldolgozása a Nyugat köréből és a kortárs világ-irodalomból. A zenei és ritmikai eszközök típusainak azonosítása, megnevezése, funkciójuk, hangulati hatásuk felismerése.</p> <p>Ismerkedés egy-két korstílussal (szimbolizmus, impresszionizmus), a korstílus és egy-egy mű közötti összefüggéssel.</p> <p>A főbb költői képek és alakzatok szókincsbeli és mondattani jellegzetességeinek azonosítása a lírai szövegben. Az előbbieket jelentésteremtő szerepének megértése a tanult versekben.</p> <p>A cím, a motívum és a hangulat hasonlóságának felismerése.</p>	<p>Téma- és motívumgyűjtés könyvtári bűvárkodással. <i>Reményik Sándor: Eredj, ha tudsz!</i></p> <p><i>Kosztolányi Dezső: Egy és más az írásról</i> (részlet)</p> <p><i>Kovács András Ferenc: Babitsolás</i></p>	<p>Szimbólum, szimbolizmus, allegória, versciklus. Esszé.</p>
<p>József Attila: <i>Ringató</i> <i>Sok gondom közt</i> <i>Levegőt!</i> <i>A Dunánál</i> <i>Hazám</i> (utolsó szonett)</p> <p>Radnóti Miklós: <i>Két karodban</i> <i>Nem tudhatom</i> <i>Napló</i> (részlet)</p>	<p>A kompozíciós egység és a versszakok viszonyának felismerése. A kompozíció meghatározó elemeinek (pl. tematikus szerkezet, tér- és idő- szerkezet, logikai szerkezet, beszédhelyzet és változása) megismerése és azonosítása.</p> <p>Lírai és nem lírai műfajok megismerése és azonosítása, jellegzetességeik, tartalmi és formai sajátosságai megértése.</p> <p>A lírai mű beszédhelyzete, a megszólító-megszólított viszony néhány jellegzetes típusának megismerése és azonosítása.</p> <p>Téma, hangnem, beszédhelyzet és műfaj összefüggéseinek megfogalmazása néhány jellegzetes példán.</p>	<p><i>József Attila: Curriculum vitae</i></p> <p><i>Déry Tibor: A Dunánál</i> (részlet)</p> <p><i>Anna Frank naplója</i> A kor és a mű.</p>	
<p>6-8 teljes vers</p> <p>II. Házi és választható olvasmányok Móricz Zsigmond: <i>Légy jó mindhalálig</i> <i>Hét krajcár</i> <i>A kondás legszenyesebb inge</i></p> <p>Tömörkény István: <i>Mihály szóbelizik</i></p> <p>Nagy Lajos: <i>Farkas és bárány</i> <i>A majom</i></p>	<p>XX. századi elbeszélő művek önálló olvasása, feldolgozása a felnőtt és ifjúsági magyar és világirodalom köréből.</p> <p>A jellemzés főbb eszközeinek azonosítása, gyakorlati alkalmazása saját szövegekben.</p> <p>A közvetett idő- és térmegjelölések azonosítása, belőlük következtetések levonása, értelmezésük. Az elbeszélés és a történet időrendje közötti eltérés érzékelése.</p> <p>Az elbeszélői nézőpont és beszédhelyzet érzékelése.</p>	<p>Az 1-4. osztályban tanult Móra Ferenc-művek átismétlése, beillesztése a kor irodalmába.</p> <p>Móricz-művek filmfeldolgozásának megtekintése. A film nyelvének alapismeretei.</p>	<p>A mű mint példázat. Idill, tragédia.</p>

Tananyag (Alkotók, művek, memoriter)	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
	Kreatív történetmondási és átalakítási gyakorlatok.		
William Golding: <i>A legyek ura</i> Bohumil Hrabal: <i>Csillag-szemű</i>	Ismerkedés a műfordítás sajátosságaival (tartalmi, ritmikai, műfajbeli, formai megfelelés, nyelvi eltérés stb.)	Karinthy Frigyes: <i>Műfordítás</i>	Irodalmi Nobel-díj.
15-20 soros prózarészlet	Törekvés a közvetlenül adott jelentés árnyalására, általánosítására, személyes tapasztalatok és más tanult művek bevonásával.		
III. A dráma (és /vagy a film) formavilága A 7. osztályban választhatóan megjelölt, de akkor nem tárgyalt dráma feldolgozása.	Az epikai és a drámai történetmegjelenítés közötti hasonlóságok és különbségek azonosítása. Dramatizált formák, dialógusok, drámai művek közös és önálló olvasása, feldolgozása. Szituációk és instrukciók értelmezése és megjelenítése. Az írói közlés és a szereplők beszédének nyelvi-stílusbeli különbségei.	Közös színházlátogatás és filmre vitt irodalmi olvasmány megtekintése.	Drámai szerkezet, monológ, dialóg, tragédia.
IV. Ismerkedés a népszerűbb irodalom néhány alkotásával Erich Segal: <i>Szerelmi történet</i> Agatha Christie: <i>Tíz kicsi néger</i> Nemere István: <i>Klausztropolisz</i>	Az alternatív (vagy hasonló típusú) művek elolvasása után törekvés a különbségtételre, annak megfogalmazására, hogy érdekességük, fordulatosságuk, ellenére miért nem képviselik az ún. magas művészetet (kimódoltság, „törvényszerű” fordulatok, egysíkúan jellemzett szereplők, az izgalom mesterséges fenntartása, fokozása, olykor érzelmesség, a viszonylag könnyen kiszámítható befejezés stb. miatt az író mesterségbeli tudása ellenére elmarad az ember önmagára ismerése, nem talál saját léthelyzetére alkalmazható megoldási lehetőséget, nem él át katartikus élményt).		Lektűr, krimi, sci-fi.
V. Jelentős témák, formai hagyományok Áprily Lajos: <i>Március</i> Illyés Gyula: <i>Egy mondat a zsarnokságról</i> (részlet) Konok kikelet Nemes Nagy Ágnes: <i>A szabadsághoz</i> Nagy László: <i>Ki viszi át a szerelmet</i> Déry Tibor: <i>Képzelt riport egy amerikai pop-fesztiválról</i> Örkény István: <i>Az otthon</i> <i>Az élet értelme</i>	A magyar irodalom néhány jelentős témája és formai hagyománya.	Heltai Jenő: <i>Szabadság</i>	Egyperces novella, groteszk.

Tananyag (Alkotók, művek, memoriter)	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
<i>Juhász Ferenc:</i> <i>Kati-vers lányomnak, Katinak</i> <i>Weöres Sándor:</i> <i>Majomország</i> <i>Faludy György:</i> <i>Debrecenből útban Miskolc felé</i>	Irodalmi „elszámolás” valamikori illúziókkal.	Ismerkedés egy-két korstílussal, a korstílus és egy-egy mű közötti összefüggéssel.	Képvers, szatíra, önvallomás.
VI. A határainkon túl is magyarul <i>Tamási Áron:</i> <i>Ábel Amerikában</i> <i>Sütő András: Gyermekkorom tükörcserepei</i> <i>A lőtt lábú madár</i> (részletek)	Híradás a határon túli magyar irodalom néhány alkotójáról és alkotásáról.		
VII. Irodalmi barangolások Helyi „irodalmi barangolások”.	Néhány irodalmi folyóirat megismerése (Magyar Napló, Hitel stb.). Az országos jelentőségűeken kívül olyat is érdemes lapozgatni, amely az adott térségben jelenik meg (Jelenkor, Bárka stb.).	Önálló olvasmányok, sajtófigyelő.	Folyóirat.
		<i>Karinthy Frigyes: Találkozás egy fiatalemberrel</i> vagy <i>Cirkusz</i>	
VIII. Kitekintés az új szóbeliségre	A popzenei szövegek új szóbeli költészetként való értékelése. Annak értékelése, hogy az irodalom szóbelisége nem pusztán a régi idők sajátja. Az értékes és az értéktelen megkülönböztetésére törekvés.		
	Klasszikus versek megzenésítése, népdalfeldolgozások (Koncz Zsuzsa, Zorán, Muzsikás Együttes, Szélkiáltó stb.) Értékes teljesítmények (Szenes Iván, Adamis Anna, Sztevanovity Dusan stb.) Ízléstelen, kerülendő vadhajtások a popdivatban.	Zenei feldolgozások meghallgatása. Részvétel kisebb ízlésvitában.	

Módszertani és értékelési javaslatok

Tegyünk rendet! – így lehetne megfogalmazni a 7-8. osztály irodalomtanításának egyik központi feladatát. Anélkül mégis, hogy tételes és rendszeres irodalomtörténetet tanítanánk. Fontos azonban az eligazodás, a történeti szemlélet az élményt nyújtó olvasás mellett mindenekelőtt művelődéstörténeti kitekintéssel, a kortársak felkutatásával, a legfontosabb stíluskorszakok megkülönböztetésével, sok tankönyvi és azon kívüli munkával.

Emellett nem mondhatunk le a kreativitás erősítéséről, amely az önálló, a hangulatot is visszaadó összefüggő felelet, kiselőadás vagy egy-egy jó szöveg megalkotása formájában, lényegre törő, de alapos műelemzés elkészítésében nyilvánul meg. Az ízlés, a válogatni, értelmezni és értékelni tudás eredménye ekkor érik be, sikerélményt adva tanárnak, diáknak egyaránt.

A tanév során 4 tudásszintmérő és 2 irodalmi dolgozatot kell írni.

Az éves időkeret felosztása

1. Ismeretszerzés, fejlesztési feladatok:	29 óra
2. Rendszerezés, ismétlés:	10 óra
3. Számonkérés, ellenőrzés:	6 óra
Összesen:	55 óra

7. Az ítézőképesség, az erkölcsi, esztétikai és történeti érzék fejlesztése

Időkeret: folyamatos

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
Véleményformálás az olvasott szövegekben feltárolt és a valóságos világban megtapasztalt problémákról, élethelyzetekről és megoldásokról, követendő és elítélendő emberi cselekvésekről, viselkedésekről. A vélemény rövid megfogalmazása szóban és írásban.	A tetszésnyilvánítás árnyaltabb nyelvi formáinak elsajátítása, az eltérő ízlésítéletek különbségének elfogadása és megértése.	A vélemény kíméletes, tapintatos és sértő megfogalmazása és a velük elért hatás közti különbségek megtapasztalása.	Igazmondás, tapintat.
	A helyzet- és jellemkomikum a művészetben, a szerzői modalitás különféle formáinak azonosítása, jelentésteremtő szerepük felismerése a tanult művekben és a látott darabokban (pl. irónia, gúny).	A gúny és az ironia szerepe az emberi kapcsolatokban, Mások megalázásának kerülése.	
	Egymástól lényegesen különböző esztétikai normákhoz kapcsolódó művek (klasszikus irodalom, lektúr) összehasonlítása, a művészi és nem művészi szépség változékony-ságának megtapasztalása.	Divatjelenségek a művészetben, a lakáskultúrában, az öltözködésben stb. A divatörület vadhajításai a személyiség ellenében hatnak!	
	Az önálló műbefogadás mind teljesebb és gyakoribb megtapasztalása, a hatásra reflektálás csoportos tanórai és azon kívüli beszélgetésben és önállóan, figyelembe véve az előbbi fejlesztési feladatot.		
	Az igazság és a nézőpont, a személyes és a közösségi igazság konfliktusának megértése különféle szövegekben.	Helytállás és megfutamodás; bűn, bűnhődés, megbocsátás és más konfliktusok.	
	Különféle konfliktuskezelési eljárások megfigyelése, reflexiója műalkotások és mindennapi szövegműfajok kapcsán.	Szimulációs játékok a konfliktusok kezeléséhez.	
	Az életkorfüggő szemlélet megfigyelése irodalmi és mindennapi szövegműfajokban.	Megbeszélés, vita az olvasottakról és a tennivalókról.	

Tananyag	Fejlesztési feladatok	Alternatív lehetőségek	Fogalmak
	A kulturális különbség mint világlátás és mint életforma, a kulturális identitás mint az egyéniség feltétele és mint konfliktusforrás megfigyelése különféle szövegekben.	A felismert feszültségforrások kezelése, a gyűlölet- és kirekesztésmentes, a másik jogát tisztelőben tartó attitűd kialakítása.	

Módszertani és értékelési javaslatok

A szövegértéshez, az irodalmi művek, televíziózás stb. megbeszéléséhez kapcsolatosan alakul az emberek ítélőképessége. Nem csupán megbeszélés lehet célravezető módszer, hanem valós és szimulált helyzetek, konfliktusok feloldása játékos formában, néha pedig „vére menő” komolysággal. Azt azonban mindenkor figyelembe kell venni, hogy az ízlés a személyiség rá jellemző jegye, nem változtatható tetszés szerint. Kimunkálása éppen ezért nem kis pedagógiai kihívás!

A 7-8. osztályos fejlesztési szakasz kimeneti követelményei

1. Beszédkészség, szóbeli szövegek alkotása, megértése

A hallott szöveg megértésének bizonyítása a megfelelő reflektálással. Részvétel beszélgetésben, kisebb vitában, az önálló vélemény szabatos, rövid megfogalmazása, a nem nyelvi jelek tudatos alkalmazása a mondanivaló erősítése, a hitelesség megteremtése érdekében.

2. Olvasás, írott szöveg megértése

Különböző tartalmú szövegek előzetes csendes áttekintése után hibátlan felolvasása. Az olvasottak értelmezése a tanult szövegelemzési technikák és elméleti ismeretek alkalmazásával. A szó szerinti és a metaforikus jelentés megkülönböztetése.

3. Írásbeli szövegek alkotása, íráskép, helyesírás

Rövidebb elbeszélés, leírás, jellemzés, levél, önéletrajz készítése írásban a tanult szövegépítő eljárások ismeretében, tetszetős formában, a tanult helyesírási alapelvek, szabályok, nyelvhelyességi tudnivalók önálló alkalmazásával. Jártasság az egybe-, külön- és kötőjeles írásban, a központosításban, a kezdőbetűk használatában, az önellenőrzés és -javítás szokásának gyakorlásával.

Jártasság különféle nyomtatványok kitöltésében.

4. A tanulási képesség fejlesztése

Jártasság az információgyűjtésben, a könyvtári tájékozódás lehetőségeinek használatában, adatok, tények gyűjtésében, elrendezésében, felhasználásában, a vázlatírás és a jegyzetelés technikájának alkalmazásában, az értő és válogató médiahasználatban.

5. Ismeretek az anyanyelvről

Ismeretek a nyelvi egységek közötti különbségekről. Jártasság az egyszerű mondat fajtáinak, szerkezetének, mondatrészeinek, a mondatrészek kifejezőeszközeinek, szintagmáinak felismerésében, tájékozottság a mondatelemzésben. Az összetett mondat fajtáinak, központosítási tudnivalóinak ismerete. A szóalkotás legfontosabb módjainak alkalmazása. A helyesírási szabályzat ismerete és használata a helyesírási rendszer grammatikai meghatározottságának belátásával. Elemi jártasság a régi és mai nyelvállapot, illetve az anyanyelv és a tanult idegen nyelv különbségeinek felfedezése között.

6. Ismeretek az irodalomról

Az élmény- és tapasztalatszerző olvasás révén meg kell ismerni a magyar és világirodalom jeles alkotásait, az ajánlottak közül a tanuló választása szerintieket. Elemzéskor fel kell tudni használni a legfontosabb szóképekről és alakzatokról, a mű szerkezeti tagoltságáról, a szó szerinti és átvitt jelentésről

tanultakat, besorolni a műveket műnem, műfaj, szerző, téma szerinti csoportokba. A tanulónak képesnek kell lennie a fentiek önálló, összefüggő összefoglalására, a memoriterek szöveghű tolmácsolására.

7. Az ítéelőképesség, az erkölcsi, esztétikai és történeti érzék fejlesztése

A véleménynyilvánítás kulturált és megalapozott módja megköveteli, hogy a tanuló árnyaltan fejezze ki ítéleteit, tapasztalatait, használja a kommunikáció és az irodalom tanult fogalmait. Legyen affinitása a humor, a gúny, az irónia kifejezőmódjaira, kreatív szövegeiben mértéktartással maga is alkalmazza őket. Ismerje föl és gyakorolja a konfliktuskerülő magatartást, keresse az igazságot, tartsa tiszteletben mások kulturális vagy egyéb különbségéből adódó, az övétől eltérő világlátását, értékrendjét.